

Stenogrammid

XIII Riigikogu stenogramm

V istungjärk

Neljapäev, 18. mai 2017, kell 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:13 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Kutsehariduse olukord ja arengusuunad" arutelu

10:00 Istungi rakendamine

Aseesimees Enn Eesmaa

Tere hommikust, austatud Riigikogu! Lugupeetud külalised! Alustame Riigikogu täiskogu V istungjärgu 15. töönädala neljapäevast istungit. Nüüd on aeg eelnõude ja arupärimiste üleandmiseks. Martin Helme, palun! Aga enne Valdo Randpere protseduuriline küsimus.

Valdo Randpere

Tõepoolest, mul on protseduuriline küsimus. Mul on protseduuriline küsimus eilse istungipäeva kohta. Ma avastasin oma õuduseks, et Riigikogu stenogramme võltsitakse. Ma tahtsin küsida, miks seda tehakse, kas see on teadlik tegevus ja mis selle eesmärk on. Eile infotunnis ütles Jüri Ratas, vastates Urmas Kruuse küsimusele alkoholipoliitika kohta, et praeguse valitsuskoalitsiooni alkoholipoliitika kõige esimene, kõige peamine ja – bla-bla-blaa – eesmärk on parandada alkoholi kättesaadavust eri vanusegruppides. Parandada alkoholi kättesaadavust eri vanusegruppides. Stenogrammis on see lause muutunud selliseks, et eesmärk on vähendada alkoholi kättesaadavust eri vanusegruppides. Kui keegi nüüd kahtleb, ega mina ei ole hulluks läinud, siis ütlen, et Youtube'is on see video üleval, kus Jüri Ratas täpselt nii ütlebki, et parandada. Võite vaadata. Youtube'i videot ei ole veel muudetud. Aga minu küsimus on see, kas meie stenogrammid on mingid ilustatud protokollid ja me maalime tulevikupõlvedele meie peaministritest mingeid päikesepoisse või me peaksime siiski tõepäraselt kajastama seda, mis toimub Riigikogu saalis. Kelle initsiatiiv see on? Kas peaminister ise pärast helistab ja ütleb, et kuule, läks veidi nihu, või helistatakse tema kantseleist või on meie inimesed siin nii usinad või on stenogrammiosakonnas keskerakondlased tööil või?

Aseesimees Enn Eesmaa

Tunnistan, et see on mõnevõrra ootamatu küsimuse asetelu, aga kui te teete esildise, siis kinnitan, et meie vastava osakonna inimesed vaatavad selle üle ning kontrollivad ka Youtube'is olevat materjali. See on suhteliselt ränk süüdistus ja kahtlustus, et kas keegi võltsib. Seda peab tõestama. Alustame sellest, et te teete esildise, ja siis see vaadatakse üle. Palun, Valdo Randpere!

Valdo Randpere

Äkki alustame sellest, et ma olen oma esildise juba teinud? Kusagil ei ole sellise esildise jaoks mingit vormi kindlaks määratud ja meil on nullbürokratia. Ma võin öelda ka siinsamas uue stenogrammi jaoks – kui nüüd

seda ei võltsita! – kõigile huvilistele, et Youtube'i salvestise 44. minuti 32. sekundi pealt algab see Jüri Ratase vastus, mida stenogrammis on võltsitud. Ma loen oma esildise sellega tehtuks ja loodan, et pädevad organid tegelevad asjaga.

Aseesimees Enn Eesmaa

Aitäh vihje eest! Nagu mõnikord on öeldud, pädevad organid sellega ka tegelevad. Igor Gräzin.

Igor Gräzin

Ma lihtsalt ei teadnud, et sellest praegu juttu tuleb. Jah, see, et juhatus tekste ilustab, on muutunud endeemiliseks. See ei ole juhus. Enamikul juhtudel seisneb see ebameeldivate küsimuste pehmendamises ja vastuste laiendamises. See on süstemaatiline. Ma tahan tähelepanu juhtida sellele, et kolm-neli aastat tagasi oli siin majas selline kord, et igaüks, kes oli sõna võtnud, sai järgmisel päeval oma sõnavõtu väljatrükitud teksti, selleks et sellele alla kirjutada, pluss selle teksti kohta käivad materjalid. Miks see ära likvideeriti? Kas tõesti on põhjus selles, et juhatusel oleks võimalus kohendada ajaloolisi materjale poliitkorrektseks ja endale kohaseks?

Aseesimees Enn Eesmaa

Kolleeg Igor Gräzin, kas te tõepoolest arvate, et Riigikogu juhatus võltsib dokumente ja stenogramme? Ma palun, vaatamata sellele, et meil on 17 tundi väldanud tööpäev seljataga, olla oma väljendustes siiski ettevaatlik. Mis puudutab stenogramme, siis stenogrammidesse läheb kirja see, mis on öeldud, ja kui on proteste, siis need vaadatakse üle. Aga aluseks peab olema esildis. Gräzin, palun!

Igor Gräzin

No näed! Nii see läheb, juba suuliselt läheb tegemiseks! Ma ei ole kasutanud sõna "võltsib". Vaat nii see käibki! Ma ütlen ühe lause, siis ütled sina "võltsib" ja sinu lause läheb stenogrammi, minu oma ei lähe. Ma ei ole kordagi öelnud, et võltsib. Ainus fakt, mis on teada, on see: see, mis me siin räägime, ja see, mis paberil kirjas on, ei lange sageli kokku. See on lihtsalt huvitav fakt, mis kinnitab Valdo tähelepanekut. Konkreetne ettepanek: paber lauale ja esineja kirjutab järgmisel päeval alla. Keda see segas?

Aseesimees Enn Eesmaa

Meid ootab olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu. Riigikokku on tulnud mitmed külalised, asjatundjad. Ma loodan, et me lahendame need küsimused nii, nagu me oleme siin ette pannud. Need dokumendid vaadatakse üle. Veel kord, see on väga ränk süüdistus, et keegi – ma ei taha seda sõna öelda – tegeleb materjalidega, mida saab lugeda kas või 34 aasta pärast. Aadu Must, palun!

Aadu Must

Oluline on lisada, et lääne kultuuriruumi asjaajamise tavade kohaselt ilmselged trükivead ja ebaõnnestunud lausekonstruktsioonid parandatakse. Sellele juhtis tähelepanu ka Igor Gräzin, rääkides sellest, et stenogramme on kombeks redigeerida. On isegi reegleid, mille kohaselt ametlikud dokumendid, mis publitseeritakse, ei hakka kehtima publitseerimise hetkest, vaid päev pärast seda, kui ei ole esitatud parandusi. See on ülimalt normaalne ja tavaline. Tuletan meelde, et mitte keegi ju sisuliselt ei arvanud, et peaminister tegi meelega sellise avalduse. Ilmselged keelevead parandatakse. See on vana hea reegel, parlamentaarne tava, me oleme seda ju kuulnud ja peaksime teadma.

Aseesimees Enn Eesmaa

Mihhail Stalnuhhin, palun!

Mihhail Stalnuhhin

Aastat viis tagasi kuulasin ma üht reformisti, kes seisis seal tribüünil. Ta kõnes olid kolm korda segi aetud ma- ja da-infinitiivid. Ma võtsin pärast stenogrammi välja, sest tundus, et see oli üsna naljakas asi, ja avastasin, et seal on kõik korras. Siis sain selgituse, et on olemas must stenogramm ja puhas stenogramm. Musta stenogrammi pannakse lindilt kirja täpselt nii, nagu saalis öeldi, aga selgeid kõnevääratusi on igal esinejal, kes on eksinud mõne arvuga või grammatilise vormiga, võimalik parandada. Ma nüüd ei tea, ma pole enam ammu seda vaadanud. Kas praegu on see protsess endine, et on must ja puhas stenogramm või kuidas?

Aseesimees Enn Eesmaa

Te kirjeldasite sündmusi selles järjekorras, nagu see protsess toimub ka praegu. Seda ütles mulle nõunik Siret Neeve. Stalnuhhin, palun!

Mihhail Stalnuhhin

Ma saan aru, et Reformierakond praegu avastab, et elu on midagi muud, see ei ole selline, nagu neile viimase kümne aasta jooksul tundus. Kas võiks neile selle selgeks teha? Äkki võiks härra Randperele teha maja peal ekskursiooni, viia ta stenogrammiosakonda, näidata ja tutvustada, millega inimesed tegelevad, et ta ei otsiks mingit, ma ei tea, musta kätt seal, kus tegelikult toimub üks lihtne tööprotsess?

Aseesimees Enn Eesmaa

Kõik on võimalik, kuid Riigikogu liikme signaal, ükskõik, millises vormis see on ka esitatud, on Riigikogu juhatuse arvates tõsine signaal. Me koguneme täna kell pool neli ja kindlasti arutame ka seda probleemi, mille Valdo Randpere ja Igor Gräzin tõstasid. Kas me nüüd võime alustada? Martin Helme, palun!

Martin Helme

Lugupeetud asespriker! Hea minister! Head kolleegid, kellele ei ole veel tere öelnud, ütlen teilegi tere hommikust! Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel annan üle seaduseelnõu kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muutmiseks, mis sisuliselt koosneb ainult kahest väikesest muudatusest. Me soovime ära kustutada § 5 lõike 2, see on see lõige, mis laiendab valimisõiguse mittekodanikele. Eestis on omavalitsusi, kus kohaliku omavalitsuse valimise tulemusel langetavad avaliku võimu teostamise otsuseid inimesed, kellest üle poole ei ole Eesti kodanikud. Me leiame, et see kord ei motiveeri Eestisse integreerumist. Juhime ka tähelepanu, et suur osa nendest inimestest on kas Vene kodanikud või mittekodanikud ja Eestis korraldatavatel Venemaa Föderatsiooni valimistel hääletab ülisuur protsent nendest inimestest Putini režiimi poolt. Ühtlasi osalevad need inimesed ka Eesti presidendi valimisel, kuna kohalike omavalitsuste volikogud valivad ju ka valijamehed. Meie arvates on see süsteem halb. Selline süsteem on väga haruldane, enamikus riikides sellist süsteemi ei ole ja me soovime seda muuta. Juhin tähelepanu ka sellele, et see seadusparandus ei muudaks valimiskorda sellel sügisel, vaid hakkaks kehtima alles järgmisel korral. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas.

Andres Ammas

Lugupeetav istungi juhataja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Tere tulemast, lugupeetavad külalised! Mul on au ja rõõm Vabaerakonna fraktsiooni kuue liikme nimel anda üle arupärimine peaministrile Eesti elanikkonnakaitse ja selle juhtimise teemal. Teema on arusaadavalt väga oluline. Eestis loodetakse kriiside puhul liiga palju jõustruktuuride tegutsemisele, aga väikese elanikkonnaga ja hõredalt asustatud riigis on see pisut lühinägelik ja meie arvates isegi ohtlik mõttelaad. Selle valdkonna juhtimine peab toimuma peaministri tasemel, aga see peab olema täidetud ka sisuga. Praeguse ajani ei ole kahjuks päris selge, mida peaminister täpselt selles vallas tegema peab, milliseid volitusi ta selleks vajab, milliseid eesmärke peab ta püstitama riigikaitse, sh elanikkonnakaitse süsteemi arendamisel ja kuidas elanikkonnakaitse väljendub kohaliku omavalitsuse ülesannetes, avaliku võimu asutuste koostöös ja haridussüsteemis. Selle kohta on meil seitse põhjalikku küsimust, millele loodame saada häid vastuseid.

Vabaerakonna fraktsiooni nimel on mul üle anda ka üks lühike Riigikogu otsuse eelnõu, mis käsitleb korruptsioonivastase erikomisjoni koosseisu muutmist. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Olen Riigikogu juhatuse nimel vastu võtnud kaks eelnõu ja ühe arupärimise. Me menetleme neid Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse kohaselt. Head kolleegid, teeme kohaloleku kontrolli.

[Kohaloleku kontroll](#)

Täiskogul on kohal 60 rahvasaadikut ja puudub 41.

[Üles Tagasi](#)

---

1. 10:13 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Kutsehariduse olukord ja arengusuunad" arutelu

Aseesimees Enn Eesmaa

Meie tänane ainus päevakorrapunkt on kultuurikomisjoni ettepanekul toimuv olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Kutsehariduse olukord ja arengusuunad" arutelu. Esmalt lubage mul tutvustada arutelu korda, mis tuleneb Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-st 153. Kõigepealt esineb kultuurikomisjoni esimees Aadu Must ettekandega, mis kestab kuni 15 minutit. Seejärel esineb haridus- ja teadusminister Mailis Reps, keda me südamlikult tervitame Riigikogu istungil, ettekandega, mis kestab kuni 15 minutit. Kolmandana esineb kuni 15 minutit kestva ettekandega AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi, pärast teda esineb Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus, kelle ettekanne kestab samuti kuni 15 minutit. Riigikogu liige võib kokku esitada ettekandjatele kuni kaks suulist küsimust. Küsimuste ja vastuste voor kestab kõigi ettekandjate puhul 20 minutit. Pärast ettekandeid ja küsimustele vastamist avame läbirääkimised, kus sõna võivad võtta Riigikogu liikmed ning komisjonide ja fraktsioonide esindajad. Kultuurikomisjon on teinud ettepaneku, et kõigepealt võtaksid sõna fraktsioonide esindajad. Pärast arutelu lõppemist Riigikogu otsust vastu ei võta. Ma palun ettekandeks kõnetooli Riigikogu kultuurikomisjoni esimehe Aadu Musta.

Aadu Must

Lugupeetud kolleegid! Austatud proua minister! Lugupeetud kutsehariduse entusiastid! Riigikogu kultuurikomisjon on sel semestril – kui te lubate, siis ma kasutan ülikoolikeelt – arutanud kutsehariduse probleeme oma viiel korralisel koosolekul. Kutsehariduse probleemid on läbi käinud ka mitme sidusteema arutelust, näiteks arutasime neid haridusliku erivajadusega laste teemade käsitlemisel. Peale selle, et meil on olnud terve rida kohtumisi ja arutelusid, oleme teinud paar tutvumis- või õppekäiku, neist ühe tegime koguni Tšehhi Vabariiki, kus me vaatasime, mis neil on teistmoodi, kas siis halvemini või paremini. Sama teemat käsitleti ka Balti Assamblee korralisel kokkusaamisel, kus seda teemaplokki juhtis kultuurikomisjoni liige Krista Aru. Nii et on olemas võrdlus ka Balti ruumi kohta.

Konkreetselt selle eest, et see teema on olulise tähtsusega riikliku küsimusena Riigikogu suures saalis, võlgnen ma tänu kohtumistele kutseharidusnimestega, eelkõige kolleegide Tanel Linnuse, Tarmo Looduse, Andrus Möttuse ja teistega. Kõik komisjoni liikmed töötasid selle teemaga tegelemisel päris innukalt kaasa. Mul on hea meel öelda, et kutseharidus on üks nendest teemadest, kus ei ole probleemi, kas üks, teine, kolmas või neljas erakond või fraktsioon arvab ühte, teist või kolmandat moodi. Kogu arutelu jooksul oli tegemist n-ö riikliku suhtumisega ja riiklikult tähtsa teemaga.

Kutsehariduse rolli ühiskonnas me teame ju kõik üsna hästi, vähemalt teoreetiliselt. Me oleme deklareerinud, et kutseharidus on ühiskonna ja eriti majanduse, meie riigi majanduse jätkusuutlikkuse garant. Kui ei ole kutseharidust, siis rääkige uuel tasemel tootmisest või millest tahes, aga see jääb ainult õhu liikumiseks, see ei ole tõsine jutt.

Milline on aga kutsehariduse enda jätkusuutlikkus? See on hoopis keerulisem probleem. Riigikogu liikmed on mitmel juhul rääkinud sellest, kuidas dokumente vaadates ja paberitega tutvudes näib, et kõik on väga heas korras. Nii on muidugi ka kutseharidusega. Isegi OECD-le on Eesti kutseharidus, võib väga selgelt välja öelda, loonud hea mulje ja leitakse, et kogu süsteem on tööandjate ootuste ja vajadustega hästi läbi põimunud. Aga kui hakkad vaatama, kuidas on asjad elus eneses, siis tuleb välja, et see pilt, nii nagu paljudes valdkondades, on mõneti erinev.

Komisjon ei seadnud oma eesmärgiks – on oluline seda öelda – mitte seda, et hakata õigust otsima ja kedagi süüdi mõistma, nurka panema või häbistama. Komisjoni metoodika algusest peale oli see – eks see põhines ka eelnevatel teadmistel –, et kutsehariduse inimesed töötavad hästi ning ka kutseharidust toetavate struktuuride inimesed töötavad hästi. Teate, kui mõni ei töötagi hästi, siis direktor paneb asjad paika. See ei ole seadusandja ülesanne. Meie ülesanne on vaadata seda, kas kuskil on selliseid kohti, kus seadus jääb ajale jalgu, seadus segab ja seadusandja peaks midagi paremini tegema. Tuleb välja, et selliseid probleeme on päris palju.

Kõigepealt jälle aabitsatõde: kutseharidus on meie tervikliku haridussüsteemi osa ja me peame vaatama hariduse omandamist, sh kutsehariduse omandamist, n-ö inimese elujoonel mitte mingi ühekordse õppena, vaid me peame arvestama, et on olemas ka täiendusõppe ja überõppe võimalused. Muide, kutsehariduses on see eriti oluline. Kutseharidussüsteem on suutnud neid vajalikke nišše kvaliteetselt hinnata.

Samas on Eestis tunda, et see süsteem nii väga terviklik ja harmooniline ikka iga kord ei ole. On terve hulk barjääre, millest asjaosalised teile hiljem pikemalt räägivad. Kui me võrdleme enda andmeid näiteks Euroopaga andmetega, siis tuleb välja, et kutsehariduse mastaabid on Eesti oludes tunduvalt

tagasihoidlikumad kui kusagil mujal. Siin on terve hulk probleeme. Algab see kõik kutsehariduse prestiižist: tuleb välja, et vanadest hallidest aegadest peale ei ole kutseharidus meil eriti populaarne olnud. Vahel on öeldud, et me peaksime aluseks võtma Euroopa keskmise ja rihtima sellele. Päris nii see ka pole. Teate, on päris palju erinevaid probleeme. Riigil on vahel vaja rohkem ühe või teise valdkonna spetsialiste, aga see ei ole täna otseselt teemaks. Küll aga on näha seda, et on koolitüüpide omavahelist rivaliteeti, konkurentsi. Kui me oleme rääkinud kutsehariduse inimestega sellest, kuidas soosida kutsehariduse valimist ja kuidas tutvustada oma võimalusi näiteks üldhariduskoolides, siis oleme näinud, kuidas siin tuleb juba esimene väike oga püsti. Tsiteerin ühte koolijuhti: "Paljudesse koolidesse lubatakse meid sisse." Tuleb välja, et üldhariduskoolides arvatakse, et õpilasi on niigi vähe, ja nüüd, oh jumal, tahavad nad veel need vähesedki ära võtta. Terve hulk põhikoolide pedagooge on seisukohal, et üldharidus ja gümnaasium on ikka parem kui kutsekool, sest nad ise ei ole kutsekoolis käinud. Kutseõpetajad tulevad vist veidi mujalt.

Järgmine tõsine probleem, millest meile räägiti, on midagi sellist, mida me kohtame Eestis tegelikult igal sammul. Head kolleegid, ma ei taha halvustada ei ennast ega teisi, aga tuleb välja öelda üks sümptom, mis meie ühiskonda tugevalt iseloomustab. Eesti mentaliteedile on juba aastaid – vähemalt viimasel kümnel aastal olen ma seda ülitugevalt tunnetanud – olnud omane selline sportlik hasart. Kui on valida, kas näida või olla, siis vähemalt näima peab hea. Teate, kui palju sellist suhtumist on!

Rääkides kutsehariduse inimestega, on selgunud üks parlamendile ilmselt huvi pakkuv asi, et paljusid asju ei saa teha. Miks ei saa teha? Aga sellepärast ei saa, et reeglid ei luba, kas siis raamatupidamise reeglid või mingid eeskirjad. Seadus ütleb küll ühte moodi, kuid seadust täita ei ole võimalik. Kas te olete tähele pannud, et ka mitmete probleemide arutelul Riigikogus on Riigikogu inimesed öelnud, et ärge tulge välja naiivse jutuga, raamatupidamise reeglid ei luba seda või teist asja teha? Tule taevas appi, seadusandja peaks ju teadma, et mitte raamatupidaja ei tee seadusi, vaid seadusandja kujundab ka raamatupidamise ja kõiki muid reegleid. Muide, üks teine tendents on veel, millega me kutseharidust analüüsid kokku puutusime. Mõnikord on barjääriks see, et arvutiprogramm nagu ei lubaks. Arvutiprogramm on see, kes ütleb, et elu peab käima just nii- või teistmoodi. Kuulge, infoühiskonnas peaks käima ikka niimoodi, et elu dikteerib IT-spetsialistidele, kuidas arvuti peab töötama, mitte arvuti ei peaks dikteerima, kuidas elu või ka näiteks kutseõpe peab käima. Kohe jõuan ma kutsekoolide praktiliste probleemideni. Kutseharidust ja tulevasi tööandjaid eraldavad päris kummalised barjäärid. Ma ei lähe sellesse teemasse liiga sügavalt sisse, aga ma püüan vähemalt publikus uudishimu äratada ja teid kurjaks ajada, et te oskaksite selle kohta küsida. Mõnikord on räägitud, et kutsekoolide ja tööandjate suhted on väga harmoonilised, kuid samas – see on kivi meie kapsaaeda – tuleb äkki välja, et tööandjatel ei ole kasulik kutseharidust aidata. Kuulsime isegi seda, et abiline võib saada karistada. Meile öeldi, et kallid seadusandjad, abistage abistajat, et tal oleks hea abistada. Ei peaks olema niimoodi, et kui keegi toob näiteks kutsekoolile, kus talle kaadrit kasvatatakse, koorma kive või puitu, siis tuleb välja, et oi-oi-oi, aga nüüd tuleb maksta veel need, need, need, need ja need maksud. Me oleme palju rääkinud sellest, et tuleks stimuleerida haridussüsteemi sponsoreerimist. Tuleb välja, et seadusandjal on siin veel üht-teist teha.

Loomulikult on ministeerium meile selgitanud, missuguseid probleeme on õppekavadega, ja kutsekoolid ise on seda täpselt samuti teinud. Peab ütlema, et võrreldes teiste riikidega ei ole meil kutsehariduse õppekavad selles mõttes eesrindlikud, et need viiksid meid homsesse ja ülehomsesse. Me kiidame oma e-riiki ja infotehnoloogiat, aga tuleb välja, et mitmes riigis on ikka ka tavaline infotehnoloogia oskustöölisele hoopis lähemale toodud kui meil.

Kõige tõsisem probleem, mida ma jõuan veel mainida (teised esinejad räägivad need teemad sügavalt ja tõsiselt lahti), näib olevat siiski õpetajate probleem. Me oleme siin Riigikogus rääkinud õpetajate palkadest, aga nüüd jõuame selle juurde, et kutsehariduses on õpetajate probleem vist isegi teravam kui põhikoolides, sest kutseõpetajatele, kes valdavad oma tootmisharu või oma valdkonna oskusi, ei ole võimalik maksta konkurentsivõimelist palka. Kui meister, kes on võimeline õpetama oskustöölisi, töötab tootmises, siis saab ta oluliselt kõrgemat palka, kui kutsehariduses talle suudetakse maksta. Mida see siis tähendab? Kas me võtame kutseharidusse tööle siis ainult neid, kes oma tööga ei ole hakkama saanud?

Me vaatasime raporteid. Tallinna Ülikool raporteerib, et ta valmistab kutseõppeasutuse pedagooge ette kõigil tasemetel. Vaatasin Tartu Ülikooli andmeid, täpselt samuti, paberi peal kõik on väga ilus. Ma vaatasin, et Tartu Ülikool avab igal aastal isegi 20 õppekohta kutseõpetajatele. Praeguseks on 81 üliõpilast lõpetanud, keegi olevat ka kooli jõudnud. Olevat üles leitud! Mitte kõik ei jõua kooli.

Nimetan veel ühte aspekti, mida teistel ei ole siis võib-olla vaja otseselt välja tuua. Kas te teate, et kõik koolid on haridusasutused ja nad on ka kasvatusasutused? Kas olete kuulnud? Kutsekoolides räägiti meile nagu poolsalaja, et vaatamata sellele, et reeglid seda ei võimalda, on seal sisse viidud midagi sellist, mida tavakoolis nimetatakse klassijuhatajaks või grupijuhendajaks või kuidas tahes. Mõte on selles, et see inimene ei anna tunde, vaid tegelebki õpilastega. Kutsekoolis on see ülimalt vajalik. Me olime väga üllatunud, kui meile räägiti sellest kui peaaegu eraalgatusest ja millestki, mis on nagu nurga tagant sisse viidud, mida seadus otseselt ei

keela, aga ega ikka ei soosi ka ja ette küll ei näe. Ma rõhutan: see, kui kutsekooli lõpetanud noored on saanud ka kasvatusel, kui neid on õpetatud noa ja kahvliga sööma (vabandust, et ma nii vulgaarselt ütlen!) ja poisse – üllatus-üllatus! – lipsusõlme tegema, on üks nendest aspektidest, mis annab kutseharidusele prestiiži. Kui me seda kasvatusmomenti ei näe, ei prognoosi ja ette ei kirjuta, siis on nendest koolidest hoopis vähem kasu, kui ühiskond ootab.

Nüüd veel õppe- ja praktikabaaside küsimus. Sellest tuleb kindlasti hiljem pikemalt juttu. Mingil ajal oli meil Euroopa keskmise vaimustus. Me leidsime, et ka meil hakkab varsti pool põhikoolilõpetanutest minema kutsekooli ja betooni pandi omal ajal päris palju raha, ehitati ka neid hooneid, mida nüüd enam vaja ei ole. Raha kulutati lahkesti. Praegu on selgunud, et suur osa selle raha eest ostetud masinatest on vananenud, ja kui on vaja uusi masinaid hankida – õpetada ei tule mitte eilsete, vaid homsete masinatega –, siis see jääb kohati unistuseks.

Head kolleegid, jõudsin teile ära nimetada pooled punktid, mida kultuurikomisjon arutas. Sellest ei ole midagi hullu, sest järgmised ettekandjad on inimesed elust enesest ja lõpetavad need teemad kõik ära. Omalt poolt tahan öelda, et meie rahvuslik rikkus on meie laste võimed – vaimsed võimed ja oskused. Kui me neid välja ei arenda, paneme sellega pommi Eesti jätkusuutlikkusele. Täna hea tase ei ole meie saavutatud, tihti saavutati see meie isade ja vanaisade ajal. Olgem nende väärilised! Hooligem kutseharidusest, et see omakorda saaks tagada meie riigi jätkusuutlikkuse! Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud kolleegid! Enne kui avan küsimustevooru, mille pikkuseks on 20 minutit, lisan, et kultuurikomisjon on teinud ettepaneku vajaduse korral pikendada tänast istungit kuni kella kaheni, kuid esialgu me töötame kella üheni ja tegeleme istungi pikendamisega siis, kui me näeme, et see on vajalik. Niipalju veel, et ettekandjaid on täna neli, aga igal Riigikogu liikmel on võimalik esitada ainult kaks suulist küsimust, nii et teil seisab ees valik. Kuid olgem ausad, siingi saalis on valik kõige alus. Esimese küsimuse esitab Valeri Korb. Palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud härra Must! Ida-Virumaa praktika näitab, et kolmest kutsehariduskeskusest on nüüdseks moodustatud üks. Mina leian, et see on selline omapärane globaliseerumine. Kas see protsess on teie arvates kutseharidusele kasulik või on see, mis toimub Ida-Virumaal, lihtsalt praegusele ajale omane trend?

Aadu Must

Me oleme komisjonis päris põhjalikult arutanud, millised kutseharidusega seotud skeemid, mudelid ja ideaalid eri riikides on. Tuleb välja, et Euroopa Liidus kipub domineerima hea saksa traditsioon: surume kõik täpselt ühtede kutsestandardite raamidesse ja nende järgi teeme õppekavad, kõik peaks olema ülimalt standardiseeritud ja ühte moodi. Vastupidine on näiteks inglise traditsioon. Neil on küll Brexit, nad lähevad liidust ära, eks ole, aga nad ütlevad, et igal koolil on oma silt ja kui ikka Longwoodi kool on andnud diplomi, siis kõik teavad, et oi, pagan, see on hea kool, nii et ei hakatagi vaatama, kui mitu tundi või mida keegi on seal õppinud. Nii et on variantide paljusus ja igal koolil on oma nägu. Nähtavasti oleme siiski suutnud Eestis olla nii paindlikud, et me kõike päris ühe reegli järgi ei pea tegema. Terves hulgas Eesti piirkondades on kutsehariduskeskuse mudel ennast väga hästi õigustanud. Ma arvan, et ministeerium ütleb sedasama, aga kui ikkagi kohapealne eripära nõuab, et tuleb teistmoodi teha, et nii on võimalik ja parem, siis olgem paindlikud. Nii see nähtavasti võiks olla. Teisest küljest ei oska ma teile öelda ka päris lõplikku tulemust, sest meie eesmärk praegu ei ole panna täna siin standardid paika. Küll aga kavatses kultuurikomisjon jõuda selleni, et kutsehariduse kui Eesti haridussüsteemi orgaanilise osa reform tuleks siin saalis arutelule. Kultuurikomisjon, nii nagu meil traditsioon on, saadab ministeeriumile kutsehariduse kohta hoolega läbimõeldud ettepanekuid sisaldava kirja, et hakata siis koos vaatama, kuidas seadusi järele tuua. Konkreetsele küsimusele vastamiseks ei olegi mul pädevust, ma kutsun üles kaasa mõtlema ja näitama üles initsiatiivi seal, kus see on vajalik ja võimalik.

Aseesimees Enn Eesmaa

Ivari Padar.

Ivari Padar

Aitäh! Lugupeetud kolleeg! Mina olen Võru tööstustehnikumi vilistlane aastast 1984. Arvatavasti olen mina üks vähestest kutseharidusega inimestest siin. Te tegite minu küsimuse teemaga juba algust. Ma käisin viimasel kutseharidusmessil Tallinnas. Selgus, et tooniandev probleem on nagu ikka õpilaste puudus. Te rääkisite

korraks betooni pandud rahast ja selle osakaalust. Kas te olete oma komisjonis seda asja ka laiemalt arutanud? Viimase kolmeteistkümne või viieteistkümne aastaga on hästi palju ehitatud ja kohti juurde tehtud. Kuidas praegu see üldine pilt üle Eesti on, kui palju meil neid kohti ja potentsiaalseid õpilasi on? Kui suured need käärid praegu on? Kuidas me neid kääre oskame hinnata?

Aadu Must

Aitäh väga hea küsimuse eest! Selles küsimuses olid ka mitmed head vastused juba ära öeldud. Esimene vastus oli see, et kui praegu räägitakse, nagu kutseharidus ja eriti selle viies aste oleks mõnes mõttes tupiktee, et sealt ülikooli edasi ei saagi, siis Ivvari Padari näide tõestab, et saab minna ülikooli, saab minna kõikides suundades, kui on jaksu ja visadust.

Õpilaste probleem on tõsine. Nähtavasti ongi Eesti haridussüsteemi üks valupunktidest see, et võideldakse selle eest, et saaks aga kõik õpilased omale. Ma olen ise suur kutsehariduse pooldaja. Tuleb välja, et ülikoolis on ka kutseharidust, seal ei tähtsustata mitte ainult teadmisi, vaid ka oskusi. Üldse öeldakse Eestis, et teadmisi on meil palju, aga oskusi vahel vähe. Ülikoolis on sama asi. Mina õpetan sellises valdkonnas, kus peab olema oskusi, peab oskama ka midagi teha. Aga sellele vaatamata on kohati tulnud ülikooli inimesi, kellest oleks võinud saada – kasutame kas või tšehhide mõistet – suurepärase töölisaristokraatia esindaja, kellel on tõepoolest lahtised käed ja lahtine tehniline mõistus, aga keegi on ta ülikooli vedanud, kus ta ei tunne ennast hästi.

Nüüd sellest, kas kutseharidus kannatab õpilaste puuduse käes. Tarmo Loodus räägib teile pärast sellest veel. Probleeme muidugi on. Samas ma rõhutan, et kutseharidus ise on ühiskonna vajadused ära tabanud.

Kutsehariduses on õppekavadesse või koolidesse toodud täiendusõpe ja ümberõpe ning see on see koht, kus suures osas tegeldakse sellega, millest me kogu aeg oleme unistanud, nimelt elukestva õppega. Mõnikord öeldakse, et oi-oi-oi, äkki läheb see juba hobiõppeks, mõned aianduse või jumal teab mis erialad olevat sellised, kus õpitakse endale, aga mitte ühiskonnale vajalikke asju. Ei, ka n-õ hobiõpe on väga vajalik, kui inimesed selle abil hiljem näiteks iseendale tööd annavad.

Kindlasti on vaja läbi töötada see, kuidas kutseharidust saaks senisest rohkem aidata. Ma toon ainult ühe näite. Pean ütleva, et see ei ole komisjoni seisukoht, vaid minu isiklik mulje, mis on kujunenud kõigi nende diskussioonide tulemusena. Meil on praegu killustatus ja kutseharidust ei kasutata ära kogu mahus. Näiteks vaadake, kuidas töötukassa koolitusi korraldab. Näide on vana, see ei ole õnneks pärit tänasest päevast, aga võtke seda kui belletristilist näidet. Nimelt leiti, et töötutele tuleb õpetada ikebanat ja flamenkotantsu, siis nad leiavad äkki tööturul endale koha. Teate, neid inimesi tuleks siiski koolitada ja ümber õpetada meie kutseõppeasutuste võimetele ja võimalustele tuginedes. Selles mõttes on kutseharidusel kasvuruum olemas, aga me peame rääkima Eesti haridussüsteemist, ka elukutseõppest siiski ainult Eesti haridussüsteemi kui tervikut silmas pidades.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Marika Tuus-Laul!

Marika Tuus-Laul

Aitäh! Austatud ettekandja! Me oleme näinud, et juba aastaid on kutseharidust kuidagi koomale tõmmatud. Väga valus protsess oli, muide, Põltsamaa ametikooli sulgemine. Me oleme seda siin saalis arutanud ja selle üle vaielnud. Sinna olid ehitatud ju uued tootmishooned, lapsi oli, tahtmist oli, kõike oli, aga ometigi on need ukSED nüüd sulgunud. Mida me siis ikkagi peaksime tegema või mida me saame teha, et seda protsessi peatada? Siin üleval rõdul istuvad pedagoogid ütlesid mulle, et andke raha, raha, raha. Kultuurikomisjon ei jaga raha. Aga kuidas me saaks sellele protsessile ikkagi kaasa aidata, et olukorda meie valitsemisajal kuidagi paremaks muuta?

Aadu Must

Esiteks väljendan ma tõepoolest kogu kultuurikomisjoni seisukohta, et Eesti jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb senisest enam investeerida haridusse. Haridus on kõige kindlam investeering jätkusuutlikkuse tagamiseks ja sellest tuleb rohkem hoolida. Ma juba nimetasin, et meil on tasakaal kohati kaldunud rohkem betooni kasuks või, ütleme, me näeme tootmist ilma tema vundamendita, sest haridus peab olema ka tootmise vundament. Nii et kindlasti peab Riigikogu suuremat tähelepanu pöörama siiski sellele, et meie noorte võimed saaksid maksimaalselt välja arendatud. Praegu see nii ei ole. Teiselt poolt selgus, kui me komisjonis seda asja ka kutseõppeasutuste inimestega arutasime, et loomulikult ei ole vaja enam teha peenhäälestust, et oi, häälestame ühte kooli natuke nii või naa, vaid vaja on kutsehariduse reformi, milles peavad kaasa lööma

ühiskonna eri osad. On vaja, et kohalikud omavalitsused saaksid seal kaasa rääkida. On vaja, et tööandjate katusorganisatsioonid leiaksid sisulise kontakti kutseharidusega. Mõnikord me näeme, et käib väga hea koostöö: ühel pool on delegeeritud bürokraat, kes teemat küll ei tunne, aga teeb koostööd, ja teisel pool on tal vastas samasugune delegeeritud bürokraat ning nii nad seda asja siis ajavad. Kohati jääb õppekavade planeerimisel puudu lihtsalt sellisest tarkusest, et kogu ühiskond kaasa oleks tulnud ja – ma toonitan veel kord – eri osapooled saaksid kaasa rääkida. Mõnikord tundub, et mõnes riigis on see valdkond tänu riigi suuremale hoolele tunduvalt edukam. Kujutage ette, ühe Kesk-Euroopa riigi spetsialistid hoiatasid meid, et me sponsorite kasutamisega liiale ei läheks. Meie küsisime, et oot-oot-oot, kuidas liiale. Nemad vastasid, et selles mõttes liiale, et liiga palju aidatakse. Meie vastu, et oot-oot-oot, seda ohtu meil ju ei ole. Lõpuks tuli välja, et neil oli olnud nii – toon piltliku näite –, et tuli appi sõbraliku naaberrigi lüpsimasinate firma ja kõik põllutöökoolid pandi neid lüpsimasinaid täis. Ütleme, et see riik oli Ungari. Sellest ajast peale öeldakse seal, et lapsed ainult Austria lüpsimasinaid oskavadki kasutada, muid ei olegi seal nagu olemas. Nad hoiatasid, et meie ennast niimoodi maha ei müüks. Meil seda ohtu ei ole, sest millegipärast ei taha meil keegi kõiki koole ära sisustada, et endale turgu leida. Kui keegi selline välja ilmuks, siis meid on muidugi hoiatatud, et me võtaks pakkumise vähemalt kahest riigist korraga. Aga see selleks. Nii et see on tõesti üldrahvalik tähelepanu ja eriti parlamendi tähelepanu, mis võiks selle asja muuta prestiižsemaks ja seda ka sisuliselt edasi viia.

Aseesimees Enn Eesmaa

Henn Põlluaas.

Henn Põlluaas

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kõneleja! Kutsehariduse olukord on väga-väga oluline teema ja mul on hea meel, et see on üles võetud. Vajadus erinevate ametite ja oskuste järele aja jooksul muutub. Kas komisjon vaatas ka seda, kuidas kutseharidussüsteemi õppekavad ja erialad vastavad ühiskonna vajadustele ning kuidas need muutuvad koos ühiskonna ja vajaduste muutumisega?

Aadu Must

Aitäh! See on tõepoolest väga hea küsimus. Õnneks saan ma teile vastata, et see oli üks meie põhiteemadest. Me oleme arutanud, kuidas kehtestada kutsestandardid, kuidas need peaksid kanduma õppekavadesse ja kuidas toimub ka pidev uuenemine. Siin on mitmeid tehnilisi takistusi. Tarmo Looduse ettekandes on selle kohta vist isegi terve lõik, ta räägib sellest. Nii et mul on viisakas natukene tagasi tõmmata ja mitte liiga põhjalikuks minna. Muidugi on takistusi. Ma ütlen veel kord, et kohati on paberi peal kõik hästi, süsteem on välja kujundatud. Vahel tuginetakse näiteks mingisugustele uurimustele. Hakkad siis uurima, mis uurimus see on, selgub, et see on küsitlus. Ja keda on küsitletud? Selleks et homset mudelit luua, on küsitletud eilseid tegijaid. Teate, Eestis vahel juhtub niimoodi. Kunagi oli Eesti Raadio nii tubli, et küsis, mis muusikat inimesed tahavad kuulata, ja teatas siis särava tulemuse, et tahetakse kuulata seda muusikat, mida mängitakse Eesti Raadios. Inimesed ei olnud nimelt teisi raadiojaamu kuulanud. Meie küsitlused on kohati sellised, et nende põhjal ei saa teada mitte seda, kuhu tuleks minna, vaid seda, mida ma juba tean ja mis tükid ma olen ära õppinud. Nii et probleeme on.

Aga nii ministriumil kui ka kutseõppeasutustel endil on terve hulk ettepanekuid, kuidas seda süsteemi paindlikumaks muuta. See on punkt 1. Punkt 2, kuidas kaasata rohkem osapooli ja panna keegi ka vastutama? Praegu on vahel niimoodi, et kaasaaitajaid on hästi palju, isegi raha makstakse palju. Üks aitab, teine aitab, kolmas aitab. Kui paned need aruanded kokku, siis tuleb välja, et pilt on suhteliselt sarnane, aru antakse ühest ja samast asjast. Ministrium kavatseb süsteemi tõhustada ja see on õige.

Keegi kasutas saalis nime OSKA. Ma ei pannud tähele, kes seda ütles. Me just vaatasime, et mõned lülid tunduvad olevat formaalsed. Viimati me vaatasime näiteks, mida see OSKA süsteem teeb. Me olime küll kriitilised, et aruanded on ülikallil kriitpaberil, aga ometi on nemad jõudnud kõige lähemale tegelikule tööandjale ja on tõepoolest tänapäevasel tasemel vaadanud õppekavade uuendamist. Rõhutan siiski ühte asja: ainult pedagoogide või koolide enda ressursi abil õppekavaarendust teha ei saa. Siin on vaja ikka väga jõulist ajutrusti, tuleb õppida ka kõigi teiste riikide kogemustest. Eesmärk ei peaks olema kindlaks teha, milline seni kasutatud süsteem on kõige parem, vaid nagu küsimuse mõte oligi, sihtida tuleb seda, kuidas minna homsesse ja ülehomsesse ning mitte olla teiste sabas, vaid teistest pool sammu ees.

Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Suur aitäh ettekande eest!

Aadu Must

Aitäh! Jõudu!

Aseesimees Enn Eesmaa

Järgmise ettekande teeb haridus- ja teadusminister Mailis Reps. Palun!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Austatud Riigikogu juhataja! Kultuurikomisjoni esimees! Riigikogu liikmed! Head külalised! Kõigepealt lubage mind tänada teid, lugupeetud kultuurikomisjon ja Riigikogu, et te olete otsustanud riiklikult tähtsa küsimusena rääkida kutseharidusest. Tuleb tõdeda, et kutseharidus jääb pahatihti üldhariduse ja kõrghariduse suurte avalike diskussioonide varju, ja seda suurem heameel on täna siin, vaatamata pikki öötunde kestnud istungile, rääkida kutseharidusest. Võib-olla julgeme täna teha ka sellise kokkuvõtte, et hoiakud ja arvamused, nagu oleks üks haridus teisest olulisem või tähtsam, üks oskus rohkem väärt kui teine, muutuvad. Võib-olla hakkavad need ajad mööda saama ja me olemegi valmis hindama haridust ja oskusi kõige laiemas mõttes. Igal asjal on ju oma koht ja tähtsus.

Kutsekoolides ja kutsehariduses on toimunud tõepoolest väga suured muutused, nii sisus kui ka struktuuris. Lubage mul minna tagasi 1997. aastasse. Tookord oli Eestis 90 kutseharidust võimaldavat õppeasutust, millest üle poole olid riigi omandis. Õppureid oli seal 31 300. Tänapäevaks on kutsekoolide arv vähenenud 33-ni ja nendest 26 on riigiõppeasutused. Lisaks kutsekoolidele on meil ka mõned rakenduskõrgkoolid, kus õpetatakse kutseõppe õppekavade alusel. Kokku on kutsehariduses 25 000 õpilast ja õppurite arv ei ole viimasel paaril aastal oluliselt muutunud. Koolivõrku on seega väga tempokalt korrastatud. Samas peame tõdema, et kutseõppeasutustesse õppima asuvate põhikooliõpilaste osakaal pole aastate jooksul suurenenud. Praegu otsustavad 26% põhikooliõpilasi ja 10% gümnaasiumide lõpetajaid kohe pärast lõpetamist jätkata oma õpinguid kutsekoolis. Noorte õppimisvalikud pärast põhikooli, eriti suuremates linnades, on olnud Eestis väga püsivad ja muudatust kutsehariduse kasuks nende aastate jooksul tegelikult saavutatud ei ole. Leian, et põhikoolis on vaja rohkem tutvustada tööeluga seotud õppimisvõimalusi, pakkuda õppijatele võimalusi tutvuda kutsekoolidega ja anda enam teavet selle kohta, et heal tasemel kutsekeskharidus loob eduka aluse edasiõppimiseks rakenduskõrgkoolides ja ülikoolides.

Riigi suurim mure on aga tegelikult need 3% õpilastest, kes põhikooli järel ei jätkata õpinguid ei kutsekoolis ega ka kusagil mujal. Põhjused võivad olla erinevad. Mõnikord ei osata teha kaalutletud valikuid ja katkestatakse oma pooljuhuslikult valitud eriala õpingud esimese poolaasta jooksul. Just neid õpilasi me tahamegi nüüd, lähiajal järgmiste sammudega senisest rohkem toetada. Selleks peame läbi mõtlema ja ellu kutsuma kutseharidusliku orientatsiooni aasta, mis annab võimaluse arendada õpilaste üldpädevusi ning tutvustada neile mitmesuguseid erialavalikuid. Just selliselt me septembrist Rakveres alustame, kuid kindlasti läheb see edasi ka teistesse kutsekoolidesse. Usun, et see aasta annab paljudele noortele rohkem kindlust otsustada, mida siis tulevikus teha. Kui sageli väidetakse, et kutsehariduse probleem on maines, siis praegu võime nii rahvusvahelistele kui ka riigisisestele uuringutele toetudes öelda, et tegelikult ei ole asi nii. Probleemiks pole sugugi enam kutsekooli maine või arvamus, et kutsekoolid on kehvad või annavad kehvast haridusest. Inimesed ei arva enam üldse nii. Tegelikult oleme väga lühikese aja jooksul näinud, et kutsekoolidel on tekkinud hea maine. Kui me analüüsime näiteks täiskasvanud õppijate huvi ja usaldust kutseõppe vastu, siis enam kui 50% täiskasvanud inimestest usub, et kutseharidussüsteemist saab väga hea hariduse. Seetõttu ei ole küsimus enam maines. Pigem on meie ühiskonnas juurdunud arusaam, et 16-aastaselt ei tehta ja pole ka otsest vajadust teha tulevikku puudutavaid lõplikke otsuseid. Lihtsam on lükata need aega, kui ollakse natukene küpsemad. Meie hariduskorraldus ei sunni ju noori inimesi väga varakult valikuid tegema. Mis oleks siis lahendus? Kas lahendus oleks kehtestada lävend gümnaasiumisse sisseastumisel või sätestada piiratud koolikohtade arv gümnaasiumis sarnaselt riikliku koolitustellimusega kutsehariduses? Igal juhul midagi sellist ju oodatakse, sest just sel põhjusel sooviti, et gümnaasiumiharidus ja kutseharidus oleksid ühe omaniku käes. Ma usun, et neid teemasid peaksime ka siin Riigikogus märksa tõsisemalt arutama.

Probleem on ka gümnaasiumilõpetajatega. Viimase kuue aastaga on oluliselt kasvanud õpilaste arv, kes ei jätkata õpinguid ei kutsehariduses ega kõrghariduses. Need õpilased lõpetavad ära üldgümnaasiumi ja astuvad tööturule ilma igasuguse eri- või kutsealase väljaõppeta. Veelgi enam, otsust omandada erialane haridus ei tehta ka hiljem. Endiselt on meil ühiskonnas väga suur hulk inimesi, kes pole oma elus omandanud mitte ühtegi erialast täiskvalifikatsiooni ei kõrg- ega kutsehariduse kaudu. Seetõttu ei peaks me vaatama mitte ainult seda, kui palju ja kuidas noored teevad oma haridusvalikuid 16-aastaselt, vaid ka seda, kuidas ja kas nad jõuavad valikute ja tulemusteni pärast üldharidust. Üks võimalus tekitada huvi erialase hariduse vastu on senisest tihedam koostöö üld- ja kutseharidussüsteemi vahel. Näiteks arendame välja oluliselt enam ühisõppekavasid ja soodustame koolide koostööd praktiliste valikainete pakkumiseks kutsekoolis nii põhikooli-

kui ka gümnaasiumilõpetanutele või soovijatele üldainete süvendatud õpet gümnaasiumis. Loomulikult me teame, et paljud kutsekoolid seda teevadki, aga kui see on meie riiklik prioriteet, siis me saame kavandada seda hoopis laiemalt ja ka rahaliselt toetada.

Me oleme enamiku oma kutseõppekeskustest korda ja ilusaks teinud. Mõned väikesed erandid on siin-seal, mõni asi vajaks veel natuke kohendamist. Soovitan tõesti kõigil lapsevanematel ja tööandjatel otsida üles lähim kutsekool, koputada selle uksele ja vaadata, milliseid tehnoloogiad ja masinaid tänapäeva koolis kasutatakse. Oleme Eesti riigi ja Euroopa Liidu vahendite toel panustanud koolidesse ja laboritesse viimase kümne aasta jooksul 190 miljonit eurot. Samas tehnoloogia vananeb kiiremini kui kunagi varem ja sellist investeeringut on Eesti riigil lähiaastatel teha väga keeruline. See eeldab meilt konkreetseid otsuseid, kuhu ja millise tehnoloogiaga varustatud õppekohad üles ehitada, et eri piirkondade kutsekoolid, aga miks ka mitte ettevõtjad ja kõrgkoolid neid kasutada saaksid. Praegu on suurim väljakutse see, et säilitada olemasolevat taset. Tehnoloogiad ja seadmed, mida me oleme alates 2004. aastast hankinud, hakkavad kahjuks amortiseeruma ja vananema, ning kui meie soov on tõsta tööjõu kvaliteeti, et olla riigina rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised, siis peame investeeringuid kutseõppeasutuste seadmeпаркidesse ja tehnoloogiatesse jätkama. Siin on koht, kus teha koostööd just ettevõtjatega.

Masinatest üksi aga ei piisa. Tegelikult tagab õpetaja selle, et õpilasel oleks koolis hea olla, et ta tahaks õppida ja talle esitatakse võimete arendamiseks pidevalt väljakutseid. Paraku kasvab õpetajaskonna keskmine vanus endiselt ja see paneb meid kõiki muretsema. Õpetajate palk tõuseb ja palgafond suureneb nii nagu üldhariduses ka kutsehariduses, töötingimused kindlasti paranevad ning täienduskoolitus on kõikidele kättesaadav. See peaks ju meelitama noori tulevikus õpetajaks hakkama, olgu siis põhikoolis, kutsekoolis või ülikoolis. Tuleb aga siiski tõdeda, et erialase tippasemega ning ettevõtluskogemusega inimeste toomine kooli on kallis. Ja kui soovime, et meie kutsekoolide õpetajad oleksid ühtaegu nii head pedagoogid kui ka suurepärase erialaasjatundjad, meistrid, siis selleks on olemasolevaga võrreldes paratamatult vaja lisavahendeid.

Peame väga oluliseks anda nii noortele kui ka vanematele inimestele infot selle kohta, millised on tänapäeva koolid, õppimisvõimalused ja tulevikuperspektiivid. Järjest valmivad kutseõppeasutuste virtuaaltuurid. Soovitan mõnda neist vaadata, väga põnev materjal. Tõesti väga hästi tehtud! Rajaleidjate ja teiste nõustajate ülesanne ei ole suunata noori kooli konkreetset eriala õppima, küll aga näidata, millised on tänapäeva ja tuleviku erialad, millised võimalused on oma õpinguteed kujundada. Kultuurikomisjoni esimees mainis juba prognoosisüsteemi OSKA, mis kaks aastat tagasi käivitati Eesti tööjõuvajaduse prognoosimiseks. OSKA analüüsib Eesti majanduse arenguks tarvilike oskustega tööjõu vajadust, mis tähendab, et aitab õpetada ja õppida õigeid asju. Kolme-nelja aasta pärast peaks meil olema analüüsitud kõik majandusvaldkonnad. Praeguseks on põhjalikult läbi vaadatud kaheksa valdkonna vajadused. OSKA-s näeme, et meil on palju uusi elukutseid ja senised ametid ning töökeskkonnad on oluliselt uuenenud. Kõik sektorid lähevad keerulisemaks ja teadmistemahukamaks. Toon siin mõned näited. Eesti majanduse jaoks on vaja IT-spetsialiste nii sektorisse endasse kui ka teisi valdkondi nutikamalt aitama. Metsandusse ja puidutööstusesse on järjest enam vaja mitmesuguste keeruliste masinate juhte, metalli- ja masinatööstusesse on väga tööle oodatud kutsekooli lõpetanud mehhatroonikud, tarkade masinate hooldustehnikud jne. Erialaoskuste kõrval väärtustame järjest enam meeskonnatöökusti, suhtlemisoskust, probleemide lahendamise oskust, otsustusjulgust, loovust. Selliste üldoskuste kasvavat vajalikkust rõhutavad kõik tööandjad ja OSKA raportid.

On kindel, et kõik ametid muutuvad, kõigil läheb vaja oskust õppida. Noori koolilõpetajaid on vähe ja kui tahame majandust käigus hoida, tuleb arvestada vajadusega pakkuda nüüdisaegset ja paindlikku õpet ka täiskasvanutele. Kutsehariduses on pea pooled õppurid täiskasvanud. Siin juba mainitud hiljutisel Noore Meistri suurüritusel panid end proovile ligi 400 noort 31 erialal. Kui me vaatame "Rakett 69" finaali, siis seal võtsid tõepoolest põhikooli- ja kutsekooliõpilased üsna võrdselt omavahel mõõtu. Kui me vaatame avalikku HaridusSilma, siis ka siin võib öelda, et meie koolide lõpetanutel, kes on läbinud eri õppekavad, ei ole tööhõive ja sissetulekute koha pealt midagi häbenenud. Hiljutised Statistikaameti andmed näitavad, et kutsehariduse saanute tööhõive on praegu kõrgem kui kõrgharidusega inimestel. Suhe on tõepoolest 82% ja 75,5%, nii et järjekordselt on midagi, millest ühiskonnas on siiani võib-olla vähe räägitud. Niisiis on kutsehariduse omandanud inimesed praegu tööturul väga nõutud.

Võib-olla kõige olulisem sõnum, mida ministri käest oodatakse, on see, kuidas ja millises ulatuses me järgmisel aastal suudame toetada kutsekoolide rahastamise mudeli uuendamist, mida on ju pikki aastaid ette valmistatud. Kui võtta arvutused kokku, siis minimaalne, mida järgmisel aastal on vaja, on toetada ka kutsekoole nii nagu üldhariduskoolegi tugispetsialistidega. Selleks on vaja eelarvesse lisada 3,25 miljonit eurot ja ma olen seadnud endale eesmärgi see tagada. Rahastamismudel tervikuna tähendab ka seda, et me peame toetama koolide pingutusi heade haridustulemuste saavutamisel ja tagama korraliku baasrahastamise, mis ei sõltu pelgalt ühe aasta vastuvõtust, vaid annab koolile tõepoolest stabiilse rahastamise võimaluse, vaatamata lõpetajate arvu kõikumisele ja tööturu muutumisele.

Nii kutsehariduse maine kui ka tuleviku kujundamisel on olnud väga suur roll tööandjatel. Kui kaks lehekülge põhjalikku ülevaadet koostööst tööandjatega lühidalt kokku võtta, siis võin öelda, et meie väga isiklikku ja lähedast suhet tööandjatega nii tööandjate keskliidu kui ka kaubandus-tööstuskoja kaudu on peale meie enda kutsekoolide välja toonud meie rahvusvahelised partnerid, kes on öelnud, et nii tihedat ja konstruktiivset sidet kutsehariduse ja tööandjate vahel kahjuks teistes Euroopa riikides ei ole. Nii et suur aitäh selle koostöö eest! Ja nagu ma ütlesin, pidades silmas, kui kiiresti tehnoloogia vananeb, tuleb neid valdkondi, kus me lähiaastatel peame tööandjatega veelgi konstruktiivsemalt koostööd tegema, aina juurde. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Küsimuste vooru avab Laine Randjärv. Palun!

Laine Randjärv

Aitäh, hea juhataja! Hea Mailis, kõigepealt head tervist sulle ja sinu perele! Tere tulemast tagasi! Minu küsimus on kutsehariduse kontekstis võib-olla ebatraditsioonilisest valdkonnast. Näiteks Elleri- ja Otsa-nimeline kool on ka kutseharidusasutused, aga samal ajal räägitakse niisugustest pehmematest erialadest seoses kutseharidusega üldiselt harva. Kui keevitaja lõpetab kutsehariduskeskuse, siis ta saab keevitajaks ja lähebki tööle. Kui koorijuht lõpetab Elleri kooli, siis praegu ta kutset ei saa. Kas Haridus- ja Teadusministeerium võtaks üle vaadata ka kutsehariduse n-ö pehmemad valdkonnad? Praegu on seal pedagoogikat vähe, aga reaalsus on see, et ka peale Elleri või Otsa kooli lõpetamist minnakse muusikakoolidesse õpetajateks. Probleem on selles, et neil puudub kutse. Kuidas haridusministeerium sellesse suhtub?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Hea küsimus. Kuidas haridusministeerium sellesse suhtub, peab veel mõtlema. Jään hetkel vastuse võlgu. Aga isiklikult julgen öelda, et kui tegemist on pedagoogilise kaadriga, siis üldiselt me ei aktsepteeri ilma kõrghariduseta pedagooge. Veelgi enam, pedagoogide puhul me eeldame kvalifikatsiooni. See probleem on kutsekoolides laiemalt, mitte ainult muusikakoolis. Kui tegu on väga hea meistriga, siis me ikkagi ootame, et ta teeb läbi pedagoogilise koolituse. Neid nõudeid on olnud kohati üsna keeruline kutsekoolile kohandada, sest seal on teatud nüansid. Me oleme andnud võimaluse arvestada varasemat töökogemust ja neid asju pehmendada, aga üldiselt see on aastaid olnud väga suur probleem. Kas me julgeme tunnistada, et sa lõpetad Elleri või Otsa kooli ära ja lähed siis sealt teise kooli õpetama? Süsteemi seisukohalt me ju tegelikult tahame, et kõik pedagoogid tuleksid tööle muusikaakadeemia kaudu.

Nüüd siis kutsest. Kõik oleneb kutseeksamite nõuetest. Nendest saavad usutavasti rääkida järgmised kõnelejad. Meil on kutseeksamitega seonduvalt probleeme tegelikult ka kutsekoolides. Ühtepidi oleme üsna uhked oma kutseeksamite üle, teistpidi on kutseeksamite ja õppekava suhe tekitanud olukorra, kus me läheneme kvalifikatsioonile väga kitsalt. Kavatsime selle küsimuse niikuinii ministeeriumis läbi vaadata. Saan vastata,

et kogu kutseeksamite ja kutsekoolide suhe on viimastel aastatel üsna kiiresti muutunud. See on tekitanud koolide ja ministeeriumi vahel päris keerulisi suhteid, mistõttu peame olukorda kindlasti analüüsima. Siin on, nagu ma ütlesin, kohati liiga kitsad nõuded, teistpidi me tahame, et noortel oleks laiemapõhjalisem ettevalmistus. Saan öelda, et me arutame need probleemid kindlasti läbi, ka nende mainitud koolide puhul. Kui aga küsida, kas me lisaks kutse andmisele sellel tasemel lubame nende lõpetajaid ka realselt pedagoogidena õpetama, siis tõenäoliselt mitte. Huvitav on aga see, et omal ajal said need koolid kutsekooliks väga pikaajalise vaidluse tulemusena. Siis arvati, et sellega me toome nad süsteemi sisse, ja nemad omakorda tundsid end üldharidussüsteemi kõrval võõrkehana. Aga jah, pean tunnistama, et rääkides mõlema kooli, nii Tallinna kui ka Tartu kooli positsioonilt, siis ega nad ei ole kutsekoolide võrku päris sisse elanud. Nad elavad ikkagi kuidagi oma elu. Rahustuseks võib öelda, et tervishoiukoolid on samuti alati oma elu elanud. Nad on rakenduskõrgkoolid, kes ei ole päris ülikoolid ja ei ole ka päris kutsekoolid. Nemad on alati nii Tallinnas kui ka Tartus kahekesi hästi mõnusalt toimetanud ja üksteist toetades oma asju ajanud. Ma usun, et neid pole ka mitte kuidagi unustatud, kuigi muusikarahvas on alati nähtavam. Ma tean, et Tartu kooli direktoril on hulk plaane ja terve pakett igasuguseid teemasid, mille puhul on vaja ka juriidilist abi. Me tuleme niikuinii Riigikogus nende teemade juurde, sest tema on nüüd küll see koolijuht, kes tõepoolest tahaks teha ühisõppekavasid, ja õnneks ei ole ta ainuke. Teised kutsekoolid on samuti toonud välja teemasid, kus on tekkinud juriidilised probleemid. Nii et me võtame selle teema üles.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister, tere tulemast taas Riigikogu ette ja siiralt palju õnne! Ma piilusin siin enne seda kutseõppe edendamise ühingu materjali ja pean ütlema, et see on üldmuljes väga selge, hästi liigendatud ja arusaadav dokument. Ma eeldan, et teie olete sellega end juba enne, kui härra Loodus seda meile tutvustama tuleb, mõnevõrra kurssi viinud. Muudatuste loetelu, mida selgelt tahetakse seaduste kaudu teha, on ka lõpus. Ma küsin siis niiviisi: mis on need elemendid, mille teostamisele te tahate kindlasti kaasa aidata? Äkki on ka midagi niisugust, millega te päriselt ei nõustu.

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! See on tõepoolest väga hea dokument. Kohe näha, et kutsekoolid on sellisest vahepeal ehk natuke uinuvast olekust üles äratatud. Suur aitäh Riigikogule selle eest! Ootus ja lootus on suur. Millega ma kindlasti nõustun, on see, et koolid tahavad saada endale oluliselt suuremat autonoomiat ja otsustusõigust. Täna debatiks on nad selgelt välja toonud ka selle, et nad ei näe väga kiire munitsipaliseerumise võimalust. See on siin saaliski jutuks olnud. See on võib-olla selline pisut uuem asi. Mida ma juba mainisin, on kutseeksamite temaatika ja see, kui kitsad või laiad on õppekavad. See on tõesti teema. Ma ei oska öelda, millega me nõustumme või ei nõustu, aga kogu kutseeksami sooritamise üle, selle üle, mis kujul seda tegema hakatakse, tuleb haridusministeeriumi ja koolide vahel kindlasti kõige suurem vaidlus. Ma ei oska praegu ka hinnata, kui tugevalt on fikseeritud eelmiste valitsuste otsus kõik tugiteenused tsentraliseerida. Koolidel on tekitanud emotsioone ja palju pahameelt see, et nad ise oma raamatupidamist ei kontrolli. Kuna kõik IT- ja raamatupidamisvõrgud on tsentraalses katlas, siis ma ei tea, kui palju on võimalik seda protsessi tagasi keerata. Ma ei oska seda praegu poliitiliselt hinnata. Aga muude küsimustega ei ole ma mitte ainult üldjoontes kursis, vaid ma väga toetan, et koolid saaksid ise otsustada. Baasraha mõtte ongi see, mida meie välja pakume. Kui me suudame selle kahe-kolme aastaga tõepoolest ellu viia, siis oleks kutsekoolidel nii nagu ülikoolidelgi autonoomia ning nad saaksid piirkondlikku eripära arvestada ja kohalike tööandjatega suheldes ise asju otsustada. Seda toetan ma väga-väga. Aga see kõik võtab aega, sest riikliku koolisüsteemina on nad seni olnud väga tugevalt kontrollitud. Selleks, et jõuda sealt iseotsustamiseni, on kindlasti nii koolis kui ka ministeeriumis vaja väga suuri muudatusi.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister, puhas rõõm teid siin näha! Juttu soovivat vahekorra 60 : 40 olen ma kuulnud vist aastakümneid, ja nagu ma nüüd kuulsin, oleme sellest ikka kurvastavalt kaugel. Kas õpilaskohtade komplekteerimine on ikkagi jätkuvalt kutseõppeasutuste endi probleem või saab ministeerium miskilgi viisil siin kaasa aidata? Mulle teeb muret üks asjaolu. Praegune koalitsioon on üheks oma põhimõtteks seadnud väikeste keskkoolide, väikeste maakeskkoolide toetamise, vajadusel kas või väga rohke rahaga, et nad elus püsiksid. Vaatamata kogu lugupidamisele nende koolide tublide õpetajate ja traditsioonide vastu, tundub mulle, et ka seal võib olla päris palju lapsepõlve pikendajaid, kes ei soovi minna ametit õppima. Kas te ei anna vastandlikke signaale? Ühelt poolt kutsute küll nagu kutsekoolidesse, teiselt poolt ütlete, et ah, tukkuge seal koolis rahulikult edasi. Palun lükake mu arvamus ümber!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Ega ei saagi ümber lükata. Praegu meil kindlasti, nagu ma ka ütlesin, sellist lapsepõlve pikendamist on. Kas seda on väikestes või suurtes koolides, ei julge ma üldistada. Eks me ole ka riigigümnaasiumide ehitamisel ruutmeetrite suhtes üsna ambitsioonikad olnud. Praegu on iga riigigümnaasiumi direktor huvitatud sellest, et tal säiliks võimalikult ligilähedased arvud. Kui me võtame kas või ülejäämise kõneleja, eks siis Viljandis on ka näha olnud, et riigigümnaasium ei ole tegelikult vastuvõttusid suurendanud. Erand on võib-olla Tartu, kus on lihtsalt nii palju kohti kokku tõmmatud. Seal on jälle teistpidi, seal on üldharidust rohkem. Nii et linnades on valikuid olnud vähem, kui alguses loodeti. Pigem tuleb maalt kutsekoolidesse rohkem lapsi, sest seal on eriala valikul sellist põlvkondade usku veidi rohkem. Poiste ja tüdrukute suhe on endiselt selline, et pärast põhikooli valiku tegijatest on kaks kolmandikku poisse ja üks kolmandik tüdrukuid.

Väikeste maagümnaasiumide küsimus tõusis päevakorra veidi teises kontekstis. Nii nagu me oleme siin ka varem arutanud, kas jätta igasse maakonda üks gümnaasium või veel paar tükki. Ma arvan endiselt, et kohati jääb mitu. Võtame näiteks Jõgeva maakonna. Tõenäoliselt jääb Jõgeva kõrvale Põltsamaa gümnaasium oma traditsioonidest tulenevalt veel väga pikaks ajaks. Selliseid kohti on teisigi: Valga, Otepää ja mõned muud. Kas

me suudame täna jõuda oma debatis nii kaugele, et toome sisse näiteks lävendi või riigigümnaasiumide puhul tõepoolest koolitustellimuse? Ma arvan, et ühiskond on selleks tegelikult valmis, sest seda on ikka väga vähe, kui otse läheb kutsekooli haridust omandama 26–27%. Ja nagu ma ütlesin, ma ei ole mures mitte niivõrd selle pärast, kui paljud lähevad sinna põhikoolijärgselt edasi, vaid probleem on see, et arvestatav osa üldgümnaasiumi lõpetajaid ei tee mitte midagi. Mis tähendab seda, et me hoime neid koolis. See suhtumine, mis meil endistel aegadel oli, kui peale keskkooli kutsekooli mindi – see kultuur on kahjuks ära kadunud. Peale keskkooli läheb kutsekooli ainult 10%.

Ka mina olen öelnud, et las nad lähevad üldgümnaasiumisse ja pärast siis kutseharidust omandama, aga arvud näitavad, et nad ei lähe kusagile. Tõenäoliselt tekib gümnaasiumis ambitsioon minna kõrgkooli, aga kõrgkooli nad ei kvalifitseeru. Võib-olla alati ei olegi seda ambitsiooni, aga kutsekooli justkui ka enam ei taheta minna. Minnakse uuesti, kui me nad kuidagi kätte saame, aga siis on nad juba täiskasvanud. Minnakse tööturumeetmete kaudu või siis nn nõrgema tausta tõttu. See võib juhtuda alles mitme aasta pärast.

Nii et ma pigem arvan, et me oleme ühiskonnas valmis arutama, kas see lävend võiks ehk olla 3,75, 4-st ei julge me esialgu unistadagi. Ütleme, et see lävend on siis 3,6 või 3,7. Võib-olla me oleme selleks valmis, esialgu vähemalt kokkuleppeliselt. Võib-olla peab ka juriidiliselt ütleva, et see on see piir. Meil on ju põhikoolis ikkagi riiklikult ühtlustatud eksamid ja siin on täiesti objektiivselt võimalik lävend ette panna. Soomlased näiteks on soovitanud üleminekuajal arvestada seitsmenda, kaheksanda ja üheksanda klassi tulemusi, et ei kujuneks olukorda, kus juhul, kui üheksandas klassis läheb midagi untsu, kohe ei saa üle lävendi. Võib-olla tuleks arvestada näiteks üldist arengut ja ka erivajadusi, võib-olla mõnes aines on lapsel kehvemad tulemused. Võiks vaadata seitsmenda, kaheksanda ja üheksanda klassi jooksul mingit ühtlast arengut ja öelda siis, et näe, siin on see lävend. Meie ministeeriumis arvame küll, et selleks debatiks ollakse valmis. Kui Riigikogul on ka selline soov, siis mina olen valmis sügisel selle ettepanekuga kultuurikomisjoni tulema.

Aseesimees Enn Eesmaa

Priit Sibul, palun!

Priit Sibul

Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! Hea minister, esmalt tahan öelda, et ma jagan oma kolleegide rõõmu teie tagasituleku üle. Aga nüüd küsimus kutsehariduse kohta. Tegelikult Andres juba alustas seda teemat, mille kohta ma tahan küsida, st millised on need täpsed numbrid, kui palju pärast põhikooli kutsekooli minnakse. Ma saan aru, et Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing ei ole rahul ka selle 40%-ga. Millised plaanid on ministeeriumil? Mida me saaksime veel teha, et kutsekoolidesse õpilasi juurde tuleks? Maagümnaasiumide teemal on mul küsimus, kas statistikas võib juba täheldada seda, millele te korra ka viitasite, et riigigümnaasiumidega me hoopiski võtame kutseharidusest õpilasi ära, mitte ei anna sinna õpilasi juurde. Kas on mingeid näiteid või tekkimas võimalusi, et riigigümnaasiumides saaks samuti mõne kutse omandada või et mõni gümnaasium hakkaks kutsehariduskeskusega koostööd tegema?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Koostööd tehakse, tehakse riigigümnaasiumidega ja tehakse mõne suurema gümnaasiumiga. Küsimus on aga, mis asi see koostöö on. Neli-viis aastat tagasi, kui riigigümnaasiumid jõuliselt tekkima hakkasid, oli tõesti plaan, et tehakse sellised ühisõppekavad kõige laiemas mõttes. Selliseks ei ole asi kujunenud.

Kasutatakse üksteise laboreid, vahetatakse õpetajaid – ütleme, et ukсед on avatud, et päris eraldi tornides ei elata. Aga sellist ühiselt õppimist, vähemalt mitte niisugusel kujul, nagu me unistasime, ei ole.

Mida oleks võimalik teha ja kas me peaksime olema kriitilisemad? Jah, me peaksime olema kriitilised selles suhtes, et riigigümnaasiumides, kus on üks ja sama omanik, ei ole riik mitmesugustel põhjustel piiranud vastuvõttu. Ja nagu ma ütlesin, ei ole me siiani arutanud ka ei lävendit, ei RKT-d ega muid piiranguid. See on üsna erandlik. Kui vaadata ülejäänud Euroopat, siis üldiselt hoitakse sellist vähemalt 30% piiri. Paljudes riikides on see protsent 40, vahel lausa 50, mis suunatakse ära, ja suunatakse üsna jõuliselt. Meie praegusel olukorral on võib-olla ka see põhjus, et n-ö noorte õpilaste osa on vähenenud, ja kuna ühiskonnas oli tohtu ootus ja surve, sest meil on tõepoolest ebaoproportsionaalselt palju täiskasvanuid ilma kvalifikatsioonita, siis hakkasid kutsekoolid paindlikult tegelema kõikide sihtrühmadega: nendega, kes on ilma põhihariduseta, nendega, kellel on erivajadused, täiskasvanutega, kes on jäänud elu hammasrataste vahele. Kutsekoolid oma paindlikkusega lahendasid tegelikult ära nii paljud ühiskonna probleemid ja noorte kaasatus jäi meil võib-olla natukene vaateväljast kõrvale. Ma arvan, et meie näitaja, see 26%–28%, nii nagu see on kõikunud, on kahjuks samasuguseks ka jäänud. Mida me saame teha? Tõenäoliselt on need lävendid või koolitustellimus, kuid need on ikkagi piirangud. Vaja oleks, et me võtame gümnaasiumisse rohkem selle suunitlusega õpilasi, kes lähevad kõrgkooli. Ja samal ajal tegeleme sellega, et kutsekoolist saaks minna kõrgkooli edasi, sest selle väljundi me

peame ka näitama. Sest kui me vaatame siin Põhjamaade kogemust, siis kuskil 10–15% on alati neid, kes tahavad edasi õppida. Ega neid väga palju rohkem ei ole, aga sellele 10–15%-le peab selle võimaluse looma.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Heidy Purga!

Heidy Purga

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud minister! Suur rõõm on teid näha nii energilisena sel teemal siin debateerimas ja teada, et kõik on hästi. Ma tahan küsida ettevõtjatega tehtava koostöö kohta, mis kutseharidussüsteemis on üsna hea ja toimiv. Me teame, et kogu kutseharidus liigub ju üha rohkem ettevõtjate poole. Millised oleksid teie meelest parimad meetmed, et kutseõppijad efektiivsemalt tööturule siirduksid?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt suur aitäh kõikidele Euroopa maksumaksjatele, sest väga paljud initsiatiivid on tulnud tänu Euroopa fondidele! Olgu meil mõistust paljusid häid asju jätkata, kui Euroopa fondidest enam raha ei saa. Üks nendest on õpipoisikoolitus, mis minu meelest on vajalik. Kunagi käisime Euroopa riikides asjadega tutvumas, sh ka Saksamaal, ja sealne töökohaõpe jättis kõigile väga sügava mulje. Meil toimib see ka väga hästi. Selles osalejate arv suureneb ja me saame õpipoisikoolituse kaudu kätte just neid täiskasvanuid, kes muidu kooli ei tuleks. See on üks mudel. Teine asi, mis on väga hästi toimima hakanud ning mille eest ma tänan kõiki tööandjaid ja kutsekoole visaduse eest, on praktika. Kui veel mõni aasta tagasi oli see ikka tõsine probleem – kohati, piirkonniti on see muidugi endiselt probleem –, siis nüüd on tööandjaid, kes võtavad praktikat südamega, iga aastaga juurde tulnud, see arv on ikka lausa müstiliselt kasvanud. Nad võtavad seda tõesti südamega, sest nad teevadki teadlikku tööd, otsivad selle kaudu endale tööle parimaid õpilasi. Need on võib-olla kõige positiivsemad näited. Meil on tõenäoliselt vaja teha veel investeringuid. Kuna tehnoloogia vananeb tõepoolest kiiresti, siis me peame hakkama mõtlema, kas tasub uuesti teha suuri tehnoloogilisi investeringuid või me teeme vähemalt osa tehnoloogiaarendusi koos tööandjatega. Selle mudeli me peame nüüd uuesti läbi mõtlema, sest 2004. aastast on ikka hulk aega möödunud. Me näeme, et eriti mehhatrooniliste vahendite puhul, metallitööstuses on vaja juba selliseid investeringuid, millega Eesti maksumaksja tõenäoliselt sellisel kujul nii kergesti nõustu. See on võib-olla selline kõige laiem valdkond, kus me näeme, et vaja on suuremaid, stabiilsemaid investeringuid. Kohati peame selle koos tööandjatega läbi mõtlema. Võib-olla peaks neid asju tegema pigem töökohal.

Ma palun kõigilt vastajatelt vabandust, et ma ei oska lühidalt vastata! Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Meil on ees veel läbirääkimiste voor, kus on kõigil võimalik oma mõtteid avaldada. Aitäh, austatud minister! Kolmanda ettekande teeb meile täna AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi. Palun!

AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi

Austatud Riigikogu aseesimees! Austatud kultuurikomisjoni esimees! Head Riigikogu liikmed! Haridusminister! Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees! Lugupeetud külalised! Ma tunnustan Riigikogu kultuurikomisjoni, et te olete kutsehariduse teema võtnud olulise tähtsusega küsimusena arutluse alla, sest tõhus kutseharidus on oluline ja järjest olulisemaks muutub. Tahaksin kõigepealt veel täpsustuseks öelda, et minu ettekanne kajastab Eesti Tööandjate Keskliidu ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja seisukohti, mitte ainult Standardi seisukohti.

Miks peaks meil olema tõhus kutseharidus? Tööandjate vaatevinklist peab tõhus kutseharidus andma õppijale sellised teadmised ja oskused, mis võimaldavad õpingute lõppedes kohe tulemuslikult tööle asuda. Kuid tööandjate küsitlustest, mida Eesti Tööandjate Keskkliit on läbi viinud, on selgunud, et ehkki üldiselt ollakse arvamusel, et kutseharidusel pole suurt häda midagi, ei leia ligi kaks kolmandikku ettevõtetest kutseõppeasutuste lõpetanute hulgast piisavalt vajalikke töötajaid. Enamik ettevõtetest tegeleb ise uute töötajate väljaõpetamisega ja kõige enam tegelevad sellega just kaubandusettevõtted.

Milliseid erialasid ja mis tasemel peaks Eestis õpetatama? Sellele küsimusele annab meile osalise vastuse kahe aasta eest Kutsekoja juurde loodud tööjõu koolitusvajaduse prognoosisüsteem OSKA. OSKA analüüse tasub võtta tõsiselt. Tööturu vajaduste ja koolituspakkumiste kokkuviimisel võetakse arvesse valdkondlike eksperdikogude soovitusi ja ettepanekuid. OSKA koordineerimiskogusse kuuluvad Haridus- ja Teadusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Eesti Tööandjate Keskkliidu, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja, Teenistujate Ametiliitude

Keskorganisatsiooni TALO, Eesti Ametiühingute Keskliidu, Eesti Töötukassa esindajad asekantslerite, juhatuse liikmete või organisatsiooni juhtide tasemel. Täna on jõutud uurida tuleviku tööjõu ja oskuste vajadust kaheksas valdkonnas: IKT-s, metsanduses ja puidutööstuses, metalli- ja masinatööstuses, keemia- ja plastitööstuses, energeetikas ja kaevandamises, sotsiaaltöös ning tervishoius. Nende uuringute põhjal saab välja tuua, et lähitulevikus mõjutavad tööjõu ja oskuste vajadust enim kaks trendi: demograafilised muutused ja tehnoloogia areng. On hinnatud, et 60% ametikohti on sellised, kus on võimalik 30% tegevusest automatiseerida. Tulevikus teeme kindlasti targemat tööd, rutiinsemad tegevused võtab üle tehnoloogia. Aina enam on vaja töötajaid, kes oskavad nutikaid masinaid ja süsteeme arendada, töös hoida ning hooldada. Näiteks tööstusesse on juurde vaja insenere ja teisi tehnoloogilist taipu nõudvate ametikohtade täitjaid. Puudu on tootearendus-, tööstus-, keemia-, mäe-, elektroonika-, telekommunikatsiooni-, elektri- ja energeetikainseneridest, tarkvaraarendajatest, mööblitehnoloogidest, CNC-pinkide operaatoritest, harvesteri- ja forvarderioperaatoritest, puidukonstruksioonide projekterijatest, mehhatroonikutest, automaatikutest, hooldustehnikutest, masinate ja tööstusseadmete mehhaanikutest ja seadistajatest, keemiatööstuse, APJ-pinkide ja tootmise operaatoritest ning elektrikutest. Neist ametitest väga paljusid saab õppida just kutsekoolides, nii koolipõhises õppevormis kui ka õpipoisiõppes, kuid enne peab olema all tugev põhi põhikoolist, teisiti ei saa.

Head kuulajad! Kui te panite tähele, siis ma nimetasin ameteid, mille õppimise üheks eelduseks on matemaatika oskamine. Olen mõistatanud, kuid pole senini aru saanud, kes võivad sellest, et gümnaasiumides on sisse viidud kitsapõhjaline ja laiapõhjaline matemaatika. Selline valik annab tegelikult juba põhikooliõpilastele täiesti vale signaali, nagu poleks matemaatika kuigi oluline õppeaine. Kahjuks jätavad kasinad teadmised matemaatikas noorte valikuvõimalused tulevikus ahtaks. Reaalainete õpetamine peab ikkagi olema nii hea, et juba põhikoolis ei kaoks lastel huvi nende ainete vastu. Me võime muidugi olla uhked oma PISA-testide lahendajate üle, kuid reaalsus on, et kõrghariduses ei ole näiteks piisavalt õppijaid reaal- ja looduserialadel. Ja põhjus ei ole mitte selles, et riik neid erialasid vähe rahastaks, probleem on noorte väheses huvis. Ma ei hakka praegu lahkama, kas suurem mure on reaalainete õpetajatega – ka nende järelkasv on väga kidur – või loodusainete õpetamiseks vajalike tehniliste vahenditega, mis on kehvad.

Seoses tehnoloogia arenguga on pea kõigil erialadel vajalikud valdkonnaspetsiifilised IKT-oskused, et tehnoloogia võimalusi oma töös paremini ära kasutada. OSKA analüüsid näitavad selgelt, et kohe kindlasti tasub õppida tööstuserialasid. Ka palk on seal vääriline. Nii metalli- ja masinatööstuses kui ka keemia-, plasti-, kummi-, puidu- ja ehitusmaterjalitööstuses teenitakse ettevõtluse keskmisest kõrgemat palka. Energeetikas ja kaevanduses ulatub palk kuni 1,5-ni Eesti keskmisest.

Aastatel 2016–2024 lahkub Eesti tööturult pea 50 000 inimest rohkem, kui sinna siseneb. Aina enam on vaja tegelda töötajate koolitamisega. Näiteks metalli- ja masinatööstuse koolitusvajaduse hindamisel on ilmnenud, et täiendus- ja ümberõppes osalemiseks on vaja hakata parandama töötajate IKT-alaseid teadmisi, suurendamaks töötajate valmisolekut õppida ümber nn nutikamate seadmetega töötama.

Ettevõtete olemasolevate töötajate erialase taseme tõstmiseks on hea võimalus töökohapõhine õpe. Töökohapõhise õppe ehk õpipoisiõppe võimaluste tutvustamisel on nii Eesti Tööandjate Keskkliit kui ka SA Innove päris palju ära teinud, kuid me näeme siiski selget vajadust muuta selline õppevorm tööandjate jaoks atraktiivsemaks, et enam tööandjaid oleks sellesse panustamisest rohkem huvitatud. Õpipoisiõppe suur pluss on, et see annab võimaluse õpetada olemasolevale töötajale või tulevasele töötajale just neid oskusi, mida konkreetsel töökohal vaja on. Paraku on õpipoisiõppe tööandjatele ressursimahukas ettevõtmine. Õpipoisile on ette nähtud tasu, mis ei tohi olla väiksem töötasu alammäärast, lisaks tasud juhendajatele ja võimalik kulu ka õppijate praaktööle ja muule sellisele.

Head Riigikogu ja valitsuse esindajad! Eesti Tööandjate Keskkliit ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoda teevad kolm ettepanekut, mis aitaksid kutsehariduse edendamisele kindlasti kaasa. Esiteks, vabastada õpipoisile makstav tasu sotsiaalmaksust. See on mõistlik ettepanek, sest näiteks kutseõppe tasemeõppes õppiva isiku – õpipoisiõppe on samuti kutseõppe tasemeõppe – ravikindlustuse finantseerimise eest vastutab niikuinii riik. Kui kutsekooli õpilased tulevad praktikale või asuvad õpipoisina tööle, arvestatakse ravikindlustust nende töötasult seega topelt. Õpipoiste töötasu vabastamine sotsiaalmaksust muudaks õpipoiste palkamise veidi odavamaks ja aitaks õpipoisiõpet populariseerida.

Teiseks, me näeme selget vajadust muuta kutsekoolide rahastamise mudel tulemuspõhiseks.

Rahastamismudel peab sisalduma õppetöö kvaliteeti arvesse võttev komponent. Töömaailma esindajad, kes on seotud kutseksamitega või teevad koostööd kutsekoolidega, on hästi kursis, missugused on kutsehariduse suurimad murekohad: teenimatult vähene populaarsus, suur väljalangevus, lõpetajate vähesed kompetentsid. Praktikud ütlevad, et praegune rahastamismudel ei motiveeri kooli piisavalt õppekvaliteedile panustama. Võimalik, et kutsekoolidele on raha juurde vaja, sest suuresti Euroopa raha toel korda tehtud koolid ja uued seadmed amortiseeruvad varsti. Mitmed head algatused, nagu tuli välja ka proua haridusministri tänasest kõnест, näiteks koolide ja ettevõtete koostööprojektid, viiakse ellu Euroopa Liidu tõukefondide toel. Kahtlemata

on meil vaja riiklikku plaani, kuidas hakata olulisi tegevusi rahastama Euroopa Liidu tõukefondide vahendite lõppemise järgsel ajal.

Kolmandaks, kindlasti tuleb säilitada kutseksamite kvaliteet. Haridus- ja Teadusministeerium on võtnud nõuks, et iga kutsekoolilõpetaja peab saama kutsetunnistuse. Kas nii ei devalveerita kutseharidustunnistusi? Tööandjad on ka mures, et kutseksamite massilise läbiviimise tarbeks kehtestatud piirhinnad ei vasta vajadusele ja teevad heade spetsialistide kaasamise raskeks. Kutsekooli lõpetamine ja kutse andmine, mis on praegu kutseseadusega kohustuslikus korras ühendatud, peaksid olema teineteisest eraldi. Kutsekool lõpetatakse lõpueksamiga ja pärast seda on soovi korral võimalus sooritada kutseksam konkursi korras valitud kutseandja juures. Tööandjad leiavad, et kutseksamite puhul on väga oluline kutseksamite kvaliteet. Kutse andmine peab olema erapooletu protsess, millega tehakse kindlaks teadmiste ja oskuste vastavus tööturu nõuetele. Meie arvates tuleb kutseksamite korraldajad leida konkursi korras ja riik ei peaks määrama kutseksami hinda.

Head kuulajad! Käes on kevad ja paljud noored teevad valikuid, kuhu ja mida minna edasi õppima. Ma soovin, et meie koolid ja ettevõtted teeksid järjest enam koostööd ka noorte karjäärinõustamises. Soovitan kasutada ära tööandjate pakutavat võimalust. Tööandjate keskliidu 100 aasta juubeli puhul kutsuvad paljud tööandjad huvilisi maikuu jooksul külla ja näitavad oma ettevõtete köögipoolt. Tutvuda on võimalik pankade ning mitmete tööstus- ja IT-ettevõtete igapäevaeluga. Ettevõtteid on külastama oodatud õpilased, kes alles hakkavad tulevast elukutset valima, tudengid, lapsevanemad, õpetajad ja lihtsalt uudishimulikud täiskasvanud – see puudutab kõiki. Arvan, et õigel teel on need kutsekoolid, kes pingutavad oma õppimisvõimaluste tutvustamise nimel. Kasutan võimalust ja tõstan esile Haapsalu Kutsehariduskeskust, kes tõi aprilli lõpus Tallinna kolm bussitäit noori, et näidata mitmeid ettevõtteid, kaasa arvatud ka Standardit. Olen kuulnud ka, et näiteks Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus käib juba lasteaedades ameteid tutvustamas.

Kui teil peaks olema kõhklusi, mis suunas oma nooremaid sugulasi julgustada või kuidas omaenda haridusteed jätkata, siis mina pikaajalise tööandjana soovitan, et parem tugev kutseharidus kui poolik, pehme kõrgharidus. Täna tähelepanu eest!

Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, teile on ka küsimusi. Palun, Viktoria Ladõnskaja!

Viktoria Ladõnskaja

Meil on äärmiselt hea meel näha teid täna selles saalis! Kuigi te oma kõnes juba rääkisite õpipõhisüsteemist, tahaks ikkagi veel pärida ja täpsustada. Mida teie arvate, kui efektiivne on rakendatud süsteem? Andke oma hinnang sellele.

AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi

Ma arvan, et see on positiivne. Oma isikliku kogemuse kohta võin öelda, et me hakkasime alles hiljuti seda kasutama. Küll oleme ise väga palju pühendanud kutsekooli lõpetajate täiendamisele ja praktikale. Võib-olla on lihtsam öelda, et selle reformiga, mis aastail 2005–2007 kutsehariduses Euroopa rahaga tehti, moderniseeriti suur osa kutsekoole, aga nüüd hakkab see tehnika ja tehnoloogia, mille peale noori koolitatakse, pikapeale ajale jalgu jääma. Meil on selge vajadus selle moodsa tehnoloogia puhul, mis iga päev muutub tehniliselt keerulisemaks, teha panus just õpipõhisile. Kui kutsekooli lõpetaja tuleb tööle, siis me ei saa valmisprodukti, vaid saame noore inimese, kellel on kutsekooli kogemused ja võib-olla praktikakogemused eri ettevõtetest, aga igas ettevõttes on oma tehnoloogiad, mitmesugused keerulised seadmed, mistõttu niisugust õpipõhisiaega on kindlasti vaja. Teistmoodi ei ole võimalik koolitada neid selleks, et nad oleksid valmis kõike iseseisvalt juhtima.

Aseesimees Enn Eesmaa

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud härra Veskimägi, aitäh ettekande eest! Läti on liikumas seda teed, et kutsekoolide tehnoloogilise ja aparatuuri taseme uuendamiseks püüavad ettevõtted ja kutsekoolid teha üha rohkem ja üha põhimõttelisemat koostööd. Seda just nimelt selleks, et ühte ja sama kallist, uutset, suurepäraselt, moodsat tehnoloogiat kasutada nii tootmiseks kui õppimiseks. Kas ja kuidas on Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Tööandjate Keskkliit seda ideed arutanud? Kas see võiks olla ka Eestis oma sellist arengut tegemas? Aitäh!

AS-i Standard juhatuses esimees Enn Veskimägi

Aitäh küsimuse eest! Ma pean minema ajas natuke tagasi. Mis puudutab Läti tööstust, mida ma natuke rohkem tunnen kui muid valdkondi, siis Euroopa Liidu eri rahastamisperioodidel on lätlased seda Euroopa rahaga väga palju moderniseerinud. Ma tean, kuidas see just puidu- ja mööblitööstuses oli. Ma olin tollal veel tööandjate volikogu esimees ja käisin isegi Brüsselis kohtumas proua Mathernovaga, kes oli selle rahastamisfondi direktress, mis puudutas just Baltikumi ja Skandinaaviat. Kohtusin temaga Henrik Hololei vahendusel. Lätlil olid umbes kaheksa korda suuremad Euroopa toetused, võrreldes Eestiga. Me kaotasime juba siis Lätile tugevasti just tehnoloogia soetamisel. Me oleme seda arutanud ja nagu ma eelmisele küsijalegi vastasin, on seesama koostöö koolidega mitmeid aastaid juba toiminud. Me kasutame praegu ikka seda võimalust, et me toome õppijaid praktikale. Minu isiklik arusaam on, et praktikal võiks käia hoopis tihedamini. Kutsekooli õppuri praktika ettevõtetes võiks toimuda sagedamini, mitte ainult kaks nädalat või kuu enne suvepuhkust. See võiks toimuda kvartaalselt, nii et õpilased, kes on mingi valdkonna valinud, oleksid selle tööstusharu või valdkonnaga kogu õppeperioodi jooksul seotud. Niimoodi omandavad nad palju rohkem praktilist kogemust.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Liina Kersna!

Liina Kersna

Aitäh, hea eesistuja! Austatud ettekandja, suur tänu ka minu poolt huvitava ettekande eest! Ma olen käinud mitmes kutsehariduskeskuses. Ja just nimelt Haapsalus, millele ka teie viitasite, oldi väga kriitilised üldhariduskoolide karjääriõppe suhtes. Põhikooli lõpetavatel noortel, kes peaksid tegema oma elus olulisi otsuseid, lihtsalt puuduvad teadmised, milliseid ameteid elu üldse neile pakub. Ma saan aru, et nüüd on ametikoolid hakanud viima oma õpilasi ettevõtetesse, et neile ameteid tutvustada. Kui palju näiteks teie ettevõttesse on tulnud lasteaialapsi, algkoolilapsi, põhikoolilapsi, et juba neile näidata, milliseid ameteid näiteks teie valdkonnas on võimalik tulevikus õppida?

AS-i Standard juhatuses esimees Enn Veskimägi

Aitäh! See on tegelikult selline ulatuslik teema. Ma olen Vanalinna Rotary Klubi liige ja mõned aastad tagasi me tegime nii, et klubi liikmete lapsed külastasid meie ettevõtteid. Meil on üle 40 liikme ja oma lastega me käisime siis rida ettevõtteid läbi. Teiseks oleme sellesama Rotary liikumise raames käinud oma ettevõtteid tutvustamas Ida-Virumaal gümnaasiumis ja põhikoolides.

Mis puudutab teie küsimust seoses Haapsaluga, siis ma tahan öelda, et see, mida Haapsalus ette võeti, st mindi põhikooli lõpuklassidesse ettevõtteid tutvustama ja pakkuma välja ekskursionee neisse, on ju tegelikult võitlus õpilaste eest. Praegu ongi niimoodi, et gümnaasiumijuhid on huvitatud võimalikult paljude õpilaste endale tõmbamisest. Samal ajal kutsekool nagu kaotab sellega ning nüüd ongi kutsekool astunud vahele ja teeb n-ö oma propagandat ja oma reklaami, et põhikoolist õpilasi saada. Ja ülikool võitleb oma peade eest. Ma isegi iseloomustaksin seda nii, et haridusturul käib tegelikult võitlus, kes saab selle õpilase omale, kas siis kutsekool, gümnaasium või ülikool. Demograafiline olukord on selline, et õpilaste arv väheneb, mistõttu võitlus õpilaste pärast on läinud teravamaks ja ilmselt see võitlus jätkub.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas, teine küsimus.

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Oli väga sümpaatne, et pühendasite oma ettekandest nii suure osa õpipõhiõppele ja praktikale. Suheldes kutseõppeasutuste juhtidega, on nad siiski nimetanud seda üheks oma suurimaks probleemiks. Suuremate ettevõtetega laabub koostöö selles osas juba päris hästi – täna palju kiidetud Haapsalu Kutsehariduskeskusel kas või teie juhitava ettevõttega –, aga väiksemate ettevõtetega mitte nii väga. Praktika kvaliteet ei pruugi iga kord olla väga kõrge. Ja kogu vastutus on siin ikkagi kutseõppeasutuste peal. Ma olen käinud Riigikogu delegatsiooniga Saksamaal, kus n-ö vastutus õpipõhiõppes on puhtalt ettevõtete ja ettevõtete katusorganisatsioonide peal. Kuidas teile tundub, kas meil on ka ettevõtete katusorganisatsioonidel, kas või tööandjate keskliidul jõudu ja potentsiaali võtta selles protsessis suurem koormus enda peale, koolidele veel rohkem abiks olla?

AS-i Standard juhatuses esimees Enn Veskimägi

Aitäh! Kindlasti on. See õpipõhiõpe on ju niisugune aastavanune asi, see on algusjärgus. Mis puudutab seda, et

suurte ettevõtetega koostöö toimib, siis see tuleb paraku meie ettevõtlusturust, sellest, millised ettevõtted meil on. Praegu on 90% Eesti ettevõtetest väikeettevõtted. Kui me vaatame olukorda, siis väikeettevõtete võimalused teha koostööd on kindlasti oluliselt raskemad kui suurettevõtetel. Kas või see, et suurettevõtetel on ikkagi olemas inimesed, keda kaasata, need, kes õpipoissi õpetavad. Sa pead kuskilt leidma ka seda ressursi, keda saab tootmisest vabastada, et nendega tegelda. Väikeettevõtetel tõenäoliselt niisugused võimalused puuduvad.

Teine asi on siin see – oma ettekandes ma seda küll ei maininud –, et meil on ikkagi 25–30% neid, kes lähevad kutseõppesse peale põhikooli või gümnaasiumi. Eelmiste ettekannete puhul kerkis see küsimus, millal me jõuame proportsioonini 40 : 60. Sellistes tõhusates ja tugevates tööstusriikides nagu Austria, Slovakkia, Šveits läheb kõrgharidust omandama 25% ja 75% suunatakse kutseõppesse. Kogu haridussüsteem on hoopis teisiti üles ehitatud. Meile võib-olla tundub, et Šveits on pangandusriik, aga tegelikult on ta väga tugev tööstusriik. Kutseharidus on seal niimoodi korraldatud, et tõesti andekad saavad minna kõrgharidust omandama, ja selliseid pehmeid erialasid, mida meil on nimetatud lapsepõlve pikendamiseks, seal ei ole. Ka Soomes on see vahekord 40 : 60. Meie üritame samuti selleni jõuda, tööstus ootab ammu seda, et kutseõpe muutuks populaarsemaks, aga paraku oleme juba viimased kümme aastat olnud ikka ühesuguses seisus.

Aseesimees Enn Eesmaa

Urmas Kruuse, palun!

Urmas Kruuse

Aitäh, auväärt istungi juhataja! Väga lugupeetud ettekandja! Oma ettekandes viitasite mitmel korral sellele, et IKT kui baas selleks, et tööstuses ka tulevikus hästi hakkama saada, on ääretult vajalik, sest tehnoloogia muutub väga kiiresti. Tõite ka näite, kuidas kutsehariduses kümme aastat tagasi tehtud investeeringud tehnoloogiasse ammenduvad üpris kiiresti. See viib vägisi mõtte sellele, et tööstuse enda infotehnoloogilisel ja tehnoloogilisel baasil on õpilaste koolitamisel järjest suurem roll. Ehk mu küsimuse sisu on selles, kas riiklik kutseharidussüsteem oma paindlikkuses või paindumatuses on üldse võimeline nii kiiresti ajaga kaasas käima. Kas ei oleks mõistlikum mõlemat ressursi säästes suurendada jõuliselt tehnoloogia osa just ettevõtluses, et kasutada seda siis õppeprotsessis, muutes kogu arusaamist sellest protsessist?

AS-i Standard juhatause esimees Enn Veskimägi

Aitäh! Tooksin siin ühe näite metsandusest. Ma juba mainisin sedasama harvesteri ehk rahvakeeles metsatraktorit, mis on ikkagi puhtalt arvuti teel juhitud. Sellega töötamise oskus antakse kutsekoolis. Kuna seadmed on muutunud nii palju keerulisemaks, siis tegelikult seda õpet saab nüüd juba ka kutsekoolis rohkem. Ma arvan, et mis puudutab IKT-d, siis õpetamise mõttes on siin põhiline IT-kolledž, aga praktiliselt igas ülikoolis ja enamikus rakenduskõrgkoolides õpetatakse samuti IKT-d. Ületamatuks probleemiks ei tohiks see minu arvates küll kujuneda. Usun, et midagi suurt selles valdkonnas ümber tegema ei pea.

Aseesimees Enn Eesmaa

Priit Sibul, palun!

Priit Sibul

Aitäh, austatud istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja, kõigepealt tänan teid ettekande ja pühendumise eest sellele valdkonnale! Minister oma ettekandes viitas sellele, et Eesti on eeskujuks ettevõtjate ja kutseharidussüsteemi suhtlemise poolest. Tahaksin teada, milline on teie hinnang ja arusaam tööandjana? Nagu te siin mitmel korral olete viidanud, on teil ettevõtjana olnud pikaajaline ja põhjalik koostöö kutsehariduse valdkonnas. Kuidas te hindate seda koostööd, millele see tugineb ja mis on teie arvates kõige suurem probleem selles valdkonnas? Millest peaks alustama, ja kui on probleem, siis kuidas seda likvideerida?

AS-i Standard juhatause esimees Enn Veskimägi

Aitäh! Probleeme on alati. Alati saaks paremini, selles ei ole kahtlust. Aga kõige keerulisemaks asjaks ma pean seda, kuidas leida lahendus, et suurem protsent põhikooli lõpetajatest läheks kutseõpet omandama. Kui me vaatame praegust olukorda, siis see protsent on olnud siin tõepoolest pikki aastaid umbes 30 kandis. Sinna hulka on arvatud juba ka need, kes on gümnaasiumi lõpetanud või mingisuguse kõrghariduse omandanud. Kui vaadata seda skaalat, siis nende noorte hulk, kes lähevad kutseõppesse peale põhikooli, on protsentuaalselt vähenenud. Juurde on tulnud just neid, kes on gümnaasiumiharidusega ja ei ole leidnud tööturul rakendust või kes on omandanud mingi kõrghariduse, millel ei ole tööturul rakendust. Selle skaala järgi on kutseõppes

suurenenud n-ö vanemate noorte, 25–30-vanuste arv. Kui kümme aastat tagasi oli keskmine vanus kutseõppes 20 aastat, siis nüüd on see juba 24,5. Sellesse vanuserühma kuuluvad just need, kes on tulnud kutset õppima mingisuguste vajaduste sunnil, kas seetõttu, et ei ole tööturul rakendust leidnud, või siis on lihtsalt teadlikult mindud omandama mingit uut eriala.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Külliki Kübarsepp!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea härra Veskimägi! Mul on teile kui ettevõtjate esindajale selline küsimus. Mis te arvate sellest mõttest, kui kutsekoolidel oleks võimalik kaasata õppekvaliteedi tõstmiseks ettevõtjate raha, olgu siis vajalikeks tehnikalahendusteks, inventari soetamiseks, uuendamiseks, milleks iganes? Kuidas te sellesse suhtute ja kas teil on olnud arutelusid ka oma kolleegidega? Millised on olnud seisukohad?

AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi

Aitäh! See on hästi keeruline küsimus. See sõltub ettevõttest, see sõltub tema kasumlikkusest ja tema eesmärkidest. Ma arvan, et kindlasti on neid ettevõtteid, kes on ka toetanud ja aidanud kutsekoole, ükskõik siis, millisel moel. Kas nüüd otseselt on aidatud mingisuguseid moodsaid seadmeid soetada, seda ei julge ma kinnitada, küll on aga olnud muid toetusi. Ma tean, et meie oleme näiteks abi korras koole sisustanud ja muud abi andnud. Aga kas keegi on otseselt tehnoloogia toetusi andnud, selle eest ei julge ma täna siin pead anda. Küllap neid on, aga ma ei oska neid võib-olla nimetada.

Aseesimees Enn Eesmaa

Märt Sults, palun!

Märt Sults

Aitäh, hea eesistuja! Hea ettekandja! Mul on selline küsimus. Kas te olete Ossinovski noorte lihtsustatud töölevõtmise seaduse taustal mõelnud selle peale, et suunata kutseharidusse 13–14-aastaseid, kes saaksid ka pärast kooli teie nn šeflusasutustes tööd, praktikat ja igasuguseid muid asju? Kas selline variant on kõne all olnud või on nii noori liiga ohtlik tööle võtta?

AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi

Aitäh! Eks see oleneb noorest. Ma olin 12-aastane, kui läksin esimest korda suvevaheajal endale palka teenima. Seda, et 13–14-aastane suvel kas siis vanemate sõlmitud kokkuleppel või omal initsiatiivil niisuguseid kergeid töid tegema läheb, tasub minu arvates toetada. Mida varem sa noorele inimesele sellist töökogemust võimaldad ja selle eest talle ka mingit tasu maksad, seda paremini oskab ta võib-olla ka raha väärtust hinnata. Mul ei ole selle vastu küll midagi.

Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, tänan väga ettekande eest! Küsimusteks eraldatud aeg on läbi. Märts Sults, te saate kindlasti küsida veel ka Tarmo Looduse käest, kes tuleb tegema neljandat ettekannet. Tarmo Loodus on Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees.

AS-i Standard juhatuse esimees Enn Veskimägi

Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Aitäh teile!

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

Austet juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed ja külalised, omad inimesed rõdul! Mul on tõsiselt hea meel, et me Eesti Vabariigi 100. aasta ettevõtmiste rivvi saame panna ka kutsehariduse arutelu. Kutseharidus Eestis on küll veel vanem kui 100 aastat, nii et vääriline teema ühe riigi jaoks kindlasti. Esindan tõesti Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingut, mis loodi 1999. aastal just selleks, et arutada nende

teemade üle, mis täna siin saalis on. Olen esitanud teile ka kirjalikult mahuka ülevaate meie ühingu seisukohtadest kutsehariduse oleviku ja tuleviku kohta. Palun lugege seda positiivselt! Seal on küll palju ettepanekuid ja murekohti, aga rõõm oli seda kirjutada, et teile kõigest teada anda.

Oleme siin saalis täna üsna ühel nõul, et hariduse, sh ka kutsehariduse üks eesmärk on luua soodsad tingimused isiksuse arenguks, luua igaühele eeldused pidevõppeks. Majanduse edendamine vajab kindlasti haritud, kvaliteetset tööjõudu ja sellest oleme siin täna suhteliselt palju rääkinud. Selle ülesande täitmiseks ongi koolid, ka kutsekoolid, ja hea meel on üle kinnitada, et kutsekoolid on viimase kümne aasta jooksul väga suuresti muutunud just sel eesmärgil, et pakkuda meie tööandjatele, ettevõtjatele võimalikult kvaliteetset uut tööjõudu. Teiselt poolt oleme olnud valmis korraldama ja ka korraldame hoolega tööjõu ümberõpet, täienduskoolest. Selleks on Eesti riik koos Euroopa Liidu vahenditega tõepoolest viimase 10-15 aasta jooksul kutsekoolid ümber häälestanud, ümber seadistanud. Meil on olemas väga korras õppeasutused, suhteliselt tänapäevased - veel! - tehnoloogiad õpetamiseks. Ja mis samuti on oluline: enamjaolt on veel olemas õpetajad ja kasvatajad, kes koolis tööd teevad. Seda ka veel! Kui kaua see "veel" kestab, ei oska mina ennustada. Koolides me töötame kõik selle nimel, et õpetajaid, kasvatajaid, meistreid, koolipere liikmeid jätkuks.

Lühidalt vastates või teemale mõeldes võib ju öelda, et andke kutseharidusse raha ja kõik mured saab lahendatud. See oleks väga triviaalne. Tõsiasi on, et rahaga saab pea kõiki probleeme lahendada, aga teisalt me oleme tajunud kutsekoolides ka seda, et mõnikord lahendab probleemi raha puudumine. See sunnib meid väga efektiivselt toimima ja toimetama.

Aga enne rahajuttu muud olulised teemad - mõned need, millest on saalis räägitud, ja mõned uued.

Kvaliteetse tööjõu tagamisega on tõesti nii, et me kiidame ka tööandjaid. Viimase viie aasta arengud on pannud meid üheskoos väga tõsiselt arutama kutsestandardite üle, on pannud meid mõtlema selle peale, kuidas tehakse kutseeksameid, ning teinud meile selgeks, et koostöö praktika korraldamisel, töökohapõhise õppe või ka õpipõhise korraldamisel on ju vältimatu. Ja õnneks on see koostöö ka laabunud.

Me oleme ühingu arutlenud selle üle, kas Eesti riigil võiks kutsehariduses olla ka mõni väga suur eesmärk. Nende arutelude käigus, mis on olnud siin kultuurikomisjonis, oleme välja käinud ühe sellise huvitava mõtte, mida meie arvates võiks Riigikogu jätkutegevusena seadustada: Eesti inimestele kohustuse saada 25.

eluaastaks kutse. Kui me räägime, et meil on praegu 30 000 kutseta töötavat täiskasvanud inimest, siis võib-olla aitaks selle ettepaneku jõustamine tulevikus olukorda parandada. Kutset on võimalik ju omandada tööjõu kvalifikatsiooniraamistikus esimesest kuni kaheksanda tasemeni ehk siis lihttöolisest kuni akadeemikuni välja. Nii et võimalusi peaks siin kõigile olema.

Korra on juba nagu öeldud, et oluline on võimaldada kutseharidust igas maakonnas. Ja me tõdemegi, et kutseharidus on jätkuvalt tõhus regionaalpoliitika instrument, aidates piirkonnale vajalikku tööjõudu ette valmistada. Samas on see piirimaakondades ka julgeolekukomponent. Üks korralik kool oma õpilaskonnaga, kool, kellel on head sidemed piirkonna ettevõtjatega, on seda kindlasti.

Millest me täna kõige rohkem peame rääkima, on õppija. Kutseõppes õpib statsionaarselt keskeltläbi 25 000 inimest, lisaks veel tuhanded inimesed täiendus- ja ümberõppes. Ja nii nagu märgitud, seoses laste arvu vähenemise ehk meie vanemate tegemata tööga oleme olnud sunnitud paindlikult muutma seda kontingenti, keda me õpetame. Praegu on tõepoolest üle poole õppijaist juba täisealised, töötavad või on töötukassa poolt meile suunatud ja nendega me tõsiselt ka tööd teeme.

Õppijate koha pealt on paslik meenutada veel kord "Eesti elukestva õppe strateegiat 2020", mis seab üldeesmärgiks luua kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ja võimetele vastav õpivõimalus kogu elukaare jooksul. Kutsekoolid seda just teevadki. Paraku on siin ka omad probleemid. Me võib-olla teeks seda isegi rohkem ja oleks ettevõtjatele paremad partnerid, aga probleemiks on ressursinappus. Teadupärast töötavad kutsekoolid riikliku koolitustellimuse alusel ja kui seda ei ole võimalik suurendada - viimastel aastatel on seda natuke vähendatud -, siis ei saa me ju rohkem õpetada.

Teine asi, millest on tänagi räägitud, on põhikooli- või gümnaasiumiõpilase suundumine kutseõppesse. Siin on üks tee kindlasti see, millest minister rääkis, et kehtestada gümnaasiumidele ja kutsekoolidele kui ühele ja samale vanusegrupile mõeldud õppeasutustele riiklik koolitustellimus. See võib-olla reguleeriks olukorda nii, et tulevikuvisioon võiks olla 60 : 40. Juhin tähelepanu, et elukestva õppe strateegias on see suhe 65 : 35. EKEÜ arvab, et 60 : 40 on parem.

Igal juhul on see kõik, kas me hakkame siis katsetama kutseorientatsiooniaastat või midagi muud, lisa sellele, mis on seni tegemata ja mis tuleks ära teha. Ühest küljest on see seotud ka õpetajakoolitusega. Kui me räägime sellest, kust õpetaja oma hariduse saab, siis ta saab selle Tallinna või Tartu ülikoolist. Paraku ei ole seal kutseõppega otseselt ju midagi pistmist. Õpetaja saab üldhariduse. Meie näeme, et selles õpetajakoolituses ei ole kutseharidust kui sellist olemas. Õpetajale ei räägita kutseharidusest, ei räägita sellest, mida kutsekool teeb, millised on tänapäeva kutsekoolid, erialad, vajadused jne. Siit on ka üks EKEÜ ettepanek: kindlasti tasub õpetajad kutsekoolidesse õppepraktikale saata. Üldhariduskooli õpetajad tulgu kutsekoolidesse

täienduskoolitusele.

Üks oluline ettepanek, mille ma olen saanud kaasa üldhariduskoolide juhtidelt ja mille üle ma soovitan Riigikogul ja ministriumil mõelda, on korraldada põhikooli lõpetamine samamoodi nagu gümnaasiumi lõpetamine. Ehk siis lõpetada ära see riigieksamitel hinnete panemine ja läbikukkumise korral kolme päeva pärast taas eksami tegemine, kus õpilane saab kindlasti kolme. Kahe päevaga toimuks siis nagu suur valgustumine. See ei ole tõsiselt võetav. Kui selline üleöö targaks saamise variant ära kaob, kasvab ühelt poolt kindlasti õppija vastutus ja teiselt poolt oleksid gümnaasiumisse või ka kutsekooli sisseastumise katsed, mida me juba teeme, parajaks filtriiks õppija kohta otsuse langetamisel.

Selge on see, et riikliku koolitustellimuse kohtade olemasolu korral me peame rääkima ka olemasolevast rahast. Rahast ei pääse me üle ega ümber. Nagu ma enne ütlesin, me võiksime rohkem inimesi koolitada, oleks selleks ainult rohkem vahendeid. Õppijate arv kutsekoolis sõltub riiklikust tellimusest. Kui kutseharidusele raha juurde ei anta, siis võib arvata, et meie koolitusvõimsus väheneb veelgi. Ja seda me ometi ei taha.

Eraldi teema, millest ma paari sõnaga räägin, on erivajadustega inimeste õpetamine kutsekoolis. Meil on praegu ligi 900 hariduslike erivajadustega õppijat. Nende õpetamisega on palju probleeme, sest kutsekoolides napib erioskustega spetsialiste, õpetajatel puudub üldjuhul vastav väljaõpe ja sageli pole ka lihtsalt raha spetsialistide palkamiseks. Võin öelda, et meie kõikides koolides kokku on 7 eripedagoogi, 8 psühholoogi ja 11 sotsiaalpedagoogi, mida ilmselt on kutsehariduse jaoks tervikuna väga vähe. Nende palkamist saavad endale lubada enamjaolt suuremad kutseõppeasutused. Muret teeb ka see teadmine, et Haridus- ja Teadusministeerium arutab üsna hoolega, kas kaotada mõningad erikoolid Eestis ehk vähendada erivajadustega õpilaste koolide arvu. Meie oleme veendunud, et põhikooliealiste erivajadustega laste koolitamist erikoolides tuleb soosida. Me näeme seda, et töösused, tööharjumused on nendest koolidest tulnud õpilastel tunduvalt paremad kui kaasava haridusega põhikoolist tulevatel erivajadustega õpilastel. Nii palju õppijatest.

Kutsehariduse oluline partner on töötukassa. Täna pole sellest väga palju juttu olnud, aga me õpetame suhteliselt palju töötukassa palvel ja osaleme ka nende hangetes, et koolitusi teha. Meie arusaamine on see, et kui riik on kutsekoolid Euroopa Liidu ja meie maksumaksja rahaga korda teinud, siis nüüd tuleb seda ressursi maksimaalselt kasutada, lõpetada see hangete tegemine ära ning näha ette ilmselt siis kutseõppeasutuste seaduses ja ka riigihangete seaduses võimalus koolidel seda teenust töötukassale osutada. Nii oleks see Euroopa Liidu rahaga tehtud investering korralikult paigas.

Ettevõtlastest ja koostööst ettevõtetega. Täna veel kord ettevõtjaid, sest viimaste aegade koostöö on olnud suurepärase! Kindlasti on meil ühine probleem töökohapõhine õpe. Siin julgen väita, et massilist töökohapõhise õppe arendust või kasvu ei ole ette näha, sest 90% on meil väikeettevõtjad, suuri on 10%. Väikestes ettevõtetes on töökohapõhist õpet väga raske korraldada ka sel põhjusel, et me ei saa õppegrupe kokku. Selleks oleks vaja 10–12 õpilast, ja siin me jääme toppama. Üks asi, millele tuleks ka veel Riigikogul mõelda, on see, kuidas leida seadusandlikud lahendused õppeprotsessis kaasa lööva tööandja kulutuste kompenseerimiseks. Siin on praktika juhendajate tasustamine, õpipoisi juhendaja vääriline tasustamine, tugiisiku palkamine haridusliku erivajadusega õppija õppimiseks ettevõttes jne. Seda õpet on vaja soodustada. Osas Euroopa Liidu riikides on seda ka tehtud, on see siis sotsiaalmaksu soodustus vms. Pakun, et siin on arutelu kuhjaga.

Koolid, õpetajad. Minister juba mainis, et see on üks meie kõige keerulisemaid kohti. Nimelt, hea erialaõpetaja palganõue on 1500–2500 eurot kuus (brutopalk), info- ja kommunikatsioonitehnoloogia erialadel veelgi rohkem. Nende reeglite järgi, mis kehtivad üldhariduskoolide palgafondi puhul, siin mängida ei saa. Lihtsalt kas valid halva, keskpärase õpetaja või leiad mingi lahenduse, kuidas juurde maksta. Osa koole teeb siin n-ö teenustöid, saavad lisaraha ja võivad seda siis endale lubada. See ei ole normaalne. Parim oleks, kui me võiksime öelda nii: kutsehariduskooli õpetaja palk on keskmine selle valdkonna ettevõttes töötava inimese palk. Kui me räägime info- ja kommunikatsioonitehnoloogiast, siis on selge, et hea õpetaja tuleb sisse osta 2500–3500-ga. Kui me räägime paraku mööblitööstusest, siis saame selle hea õpetaja võib-olla ka 1000 euroga kätte, sest palgatasemed on ju erinevad.

Lõpetuseks veel ühest kutsehariduse probleemist, mis, meile tundub, on jäänud lihtsalt kellelgi kahe silma vahele. See on kutseõppeasutuse autonoomia. Seis on selline, et haridusseadus ütleb väga selgelt: "Kutseõppeasutused on oma töös autonoomsed." Autonoomia tähendab iseseisvat koolielu korraldamist, koolijuhtide ja kollektiivi usaldamist. Tsentraliseerimise raames on see autonoomia täielikult kadunud. Nii nagu ka minister ütles, on see teema, mida tuleb arutada. Mina koolijuhina veedan enamiku oma ajast kabinetis klikkides, arveid kinnitades, vastates Riigikontrolli küsimustele, kes aasta otsa kontrollib meie tegemisi, vastates Päästeametile, vastates, vastates, vastates. Tegelikult koolijuhtimise jaoks jääb meil järjest vähem aega. Seetõttu on meil küll palve, et kutsekoolide üleandmine Riigi Kinnisvara AS-ile või meile teenuse osutamine Riigi Tugiteenuste Keskuse kaudu üle vaadataks. See ei ole mõistlik tegevus. Kutsekoolil on väga

erinevad vajadused, asjad tuleb läbi mõelda. Ministriga rääkides oleme arutanud ka võimalust võtta eeskujuks Kultuuriministeerium, kelle haldusalasse kuuluvatest muuseumidest on saanud sihtasutused. Võib-olla peaks ka kutsekoolidega seda tegema.

Head riigikogulased! Eesti kutseõpe on üldjoontes hästi toimunud, see on edulugu. Paraku on seda vist peenhäälestatud viimase piirini ja meile tundub, et kohati on see üle timmitud. Üldistes haridusaruteludes on kutseõppeasutustele oluline põhihariduse ja gümnaasiumihariduse kvaliteet ja nende koolide lõpetaja oskused, millest sõltub kogu kutsehariduse toimimine Eesti haridusruumis. Oleme valmis aruteludeks. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Küsimused Tarmo Loodusele. Urmas Kruise, palun!

Urmas Kruise

Aitäh, auväärt istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ettevõtjad ja eksperdid on rääkinud, et me ei oska väga ette ennustada, milliseid ameteid ja töökohti me tegelikult kümne aasta pärast vajame. Globaliseeruvus maailmas võibki see nii olla, eriti arvestades tehnoloogia arengut. Kuidas teile tundub, kas sellises olukorras, kus on õpetajate puudus – tänud neile õpetajatele, kes on selles süsteemis tänaseni töötanud! –, süveneb veel rohkem see probleem, et meil ei jätku tehnoloogiaga kaasas käivaid õpetajaid ja see, mida koolis õpetatakse, ei vasta enam sellele, mida tööandjatel vaja on? Selle tõttu ka teile küsimus n-ö tehnoloogilise praktika kohta just nimelt ettevõtjate juures. See võiks toimuda veel suuremas ulatuses kui praegu koolis. Võiks öelda niimoodi, et koolis tutvutakse virtuaalse tehnoloogiaga – ma utreerin natukene –, aga tööandja juures konkreetse tehnoloogiaga. Küsimus on pigem selles, et töösused ja -loogika, mida õpilane tulevane töötaja vajab ...

Esimees Eiki Nestor

Aitäh!

Urmas Kruise

... peavad olema sellised, mis võimaldavad kiiresti kohaneda.

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

Aitäh küsimuse eest! Täiesti õigel teel oma küsimusega ja vastus on ka lihtne. Loomulikult tuleb ennekõike püüda koolis anda inimestele üldoskused, et ta suudaks oma valdkonnas kiiresti ümber häälestuda, et ta oleks võimeline juurde õppima, ennast täiendama. Kui tööandjad on öelnud, et me peaks kutsekoolist välja laskma inimese, kes on igati valmis kohe tööle hakkama, siis mina vaidlen siin natuke vastu. Kohe ei saa valmis olla, tuleb teha veel tüübikoolitust ehk siis anda seda konkreetset õpetust, mis tuleneb ettevõtte spetsiifikast. Mis puutub tehnoloogiate uuenemisse ja ettearvamisse kümne aasta peale, siis seda me ei oska teha ja see on mõnes mõttes ka lootusetu. Küll me võime aimata, et tehnoloogiavaldkond areneb hästi kiiresti. Ja kui täna on olnud juttu ka infotehnoloogia tulemisest eri valdkondadesse, siis siin ei saa mitte kooli ennustaja või arvaja olla, vaid me vaatame tööandjale otsa ja küsime: kallid inimesed, oma valdkonna tehnoloogia arengut oskate teie planeerida, öelge meile, milline on see infotehnoloogiaalane pädevus, mida vajab metallitöötaja, puidutöötaja jne, ja me paneme selle õppekavadesse. See on koostöö koht. Ma arvan ka seda, et kui võtame tänase lõpetaja ja arvame, et ta järgmised 50 aastat praeguste teadmistega tööd teeb, siis ta ei tee. Meil on õnn näha teda oma koolis võib-olla veel kolm, neli või viis korda. See tähendab, et koolis on järgmine küsimus, kus on tehniline baas. Ma arvan, et tulevikus on koolides suurte ja keeruliste erialade õpetamisel tehniline baas virtuaalne, nagu sa ütlesid. Ma pooldan pigem seda mõtet, millest minister täna rääkis, et koos eraettevõtlusega tuleks luua tehnoloogiakeskusi. Näiteks Turu linnas on selline olemas. Seal on kõrgkool, kutsekool ja rakenduskõrgkool koos ettevõtjatega rajanud tehnopargi, kus on olemas kogu tänapäeva tehnoloogia. Kahe aasta jooksul saab selle uue vastu välja vahetada. Päeval õpetame, öösel toodame. Niisiis tuleb leida see ühine võimalus. Eestis oleks selliseid keskusi ilmselt vaja 2-3, võib-olla 4. Igal juhul on asju vaja lahendada koostöös ettevõtjatega.

Esimees Eiki Nestor

Märt Sults, palun!

Märt Sults

Aitäh, härra esimees! Hea ettekandja! Võib-olla ma kordan midagi, aga kas praeguse väga suure põhikoolist, eriti 7.-8. klassist, väljalangevuse taustal on mõeldud ka sellisele asjale, et alustada kutseõpet – kunagi oli nii, aga see kaotati ära – 7-klassilise hariduse tasemel? Ja teine pool küsimusest. Kunagi motiveeris noori õpetajaid kutsekooli tööle minema see, et kutsekooliõpetajatel oli 20% kõrgem palk kui tavakooliõpetajatel. Millal see võiks uuesti päevakorda tulla? Meistritest rääkimata, nemad on alarahastatud. Äkki oskate seda selgitada.

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

See, kui palju õpilasi tuleb gümnaasiumist või põhikoolist kutseõppesse, sõltub ühest küljest sellest, kas on riiklik koolitustellimus. Teisest küljest on see karjäärinõustamise küsimus. Kutseõppeasutustes me tunnistame, et karjäärinõustamine on Eesti põhikoolis üsna kaootiline. Inimesed on selleks ette valmistamata ja see on meie jaoks probleem. Kui see oleks teistmoodi, siis ilmselt tuldaks rohkem.

Nüüd see, et 7., 8., 9. klassis oleks midagi kutseõppest. Kutseõppeasutuste seaduse järgi me võime teha eelkutseõpet. Paraku on tihti niimoodi, et kui sa vaatad põhikooli tunniplaani ehk õppekavasid, siis seda kohta, kuhu panna see kutseõpetus või eelkutseõpetus, nagu polegi. Siin tuleb öelda, et põhikooli õppekavas ei ole valikainete jaoks kohta. Kui seal oleks suurem valikuvabadus, siis tõenäoliselt oleks ka rohkem tegijaid. Viljandi Kutseõppekeskus teeb praegu näiteks väga head koostööd Saarepeedi kooliga, kus tööõpetus ongi meie juures. Meil on baasid olemas – teeme ära. Nii on ka mõnes teises kohas. Kas ja kuidas seda rohkem rakendada, ma ei tea. Pigem on mul siin ka see vastus, et me võiks mõelda selle peale, kas üheksa klassi on paras põhiharidus või oleks kümme parem. Lihtne põhjus: kui laps tuleb kutseõppesse, siis üks probleem on tema alaealisus, kui me saadame ta näiteks õppepraktikale. Meie pilguga vaadates oleks võib-olla kümme klassi parem.

Küsimuse teine pool puudutas seda 20%. Jah, see oli. Ka meie seisukohas, mis me teile siin laiali jagasime, on kirjas, et see palk võiks olla 1,3 üldaineõpetaja palka. Sellega saaks ehk juba paremini edasi.

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud härra Loodus, aitäh ettekande eest ja aitäh ka kirjaliku ettekande väga korrektse vormistuse eest! Rahast on täna meil siin vähe juttu olnud. Te olete ise oma ettekandes viidanud mitmel korral küll sellele, et riiklik koolitustellimus ei luba ühte või teist asja teha ega ka rohkem õpetada ja et riiklik koolitustellimus ei tohiks väheneda. Aga öelge teie kui koolijuht, mis siis on ühe õppekava tegelik maksumus. Kas te teate seda üldse?

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

Aitäh! No see on igal juhul väga hea küsimus. Me ootame ju uut rahastamissüsteemi tegelikult juba 2014. aasta 1. jaanuarist, sest nagu 2013. aastal vastu võetud kutseõppeasutuste seadus ette näeb, pidi ministerium selle siis kehtestama. Ootame siiani nagu lund, mida enam ei julgegi loota, aga ootame. See on üks probleem. Teine probleem on selles, et tõepoolest, mis alustel seda uut rahastamissüsteemi siis tegema hakatakse. On kaks või ilmselt isegi mitu võimalust. Üks võimalus on õppekava hind välja arvutada. Õnneks on Haridus- ja Teadusministerium korra seda teinud infotehnoloogia eriala kohta, mis meil öeldakse olevat koefitsiendiga 1,0. Kolmes koolis arvutati välja, kui palju oleks siis raha vaja, et ilusal viisil kõik asjad ära õpetada, et tehnoloogia oleks olemas jne. Nad jõudsid 4600 euronile. Meie praegune raha on 1680. Lisan siia juurde veel võrdluse soomlastega, kuigi ei ole vist ilus alati naabreid vaadata: nendel on ühe õpilase pearahaga praegu keskmiselt 7000–8000 eurot. Milles on siis erinevus? Tegelikult ainult õpetajate palkades. Kõik ülejäänud – tehnoloogia, elekter, mis iganes – maksab ju enam-vähem sama palju, aga õpetajate palga vahe on neljakordne.

Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Hea ettekandja, aitäh selle materjali ja ettekande eest! Minu küsimus puudutab hariduslike erivajadustega õpilaste stipendiumi. Nagu me teame, kui nad õpivad ülikoolis, siis maksab Haridus- ja Teadusministerium neile stipendiumi. Selle suurus ei ole küll piisav ja selle üle võib vaielda. Aga kui me jõuame kutsekoolini, siis mingit eristipendiumi ei ole ette nähtud. Neile laienevad kõik tavalistele õpilastele

ettenähtud toetused ja soodustused ning koolil on ju võimalik ka mingeid toetusi maksta, aga see ei pruugi vastata vajadusele ja tegelikult ei ole ka alati läbipaistev. Mis on teie seisukoht? Kas me peaksime sellise ebavõrdsuse, kus me eelistame ühte teisele, kaotama, et ka erivajadustega õpilastel oleks siiski võimalik kutsekoolis õppida, näiteks kurtidel, kes vajavad viipekeeleteenust?

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

Aitäh! Küsimuse viimase osa kohta ütlen, et Viljandis kurdid õpivad ning Haridus- ja Teadusministeerium rahastab eraldi viipekeele tõlke meie kooli jaoks ja teeb seda ka teiste koolide jaoks. See teema on lahendatud. Küll aga ei ole meil tõesti mingit eristipendiumi hariduslike erivajadustega õppijate jaoks. Kõik on üks süsteem. Riik on määranud ette näinud, mida on võimalik saada: 60 eurot, kui sa õpid hästi, kui sul on keeruline majandusolukord, siis võid ka saada 60 eurot, mõnikord rohkemgi. Eristipendiumi ei ole. See küsimuseasetus meeldib mulle aga väga – kas me kohtleme ühe ja sama vanuseastme õppijaid võrdselt? Ma küsin siis teie käest, sõbrad, miks on niimoodi, et üldhariduskoolis on gümnaasiumiõpilase toiduraha 1.30–1.35, aga kutsehariduses on jätkuvalt 78 senti. Miks see siis nii on, see ei peaks ju nii olema? Või kui me räägime majutusest, siis gümnaasiumiõpilase puhul on toetus tunduvalt suurem sellest, mida kutsekool saab oma õpilase majutamiseks. Jälle sama küsimus, et miks see nii on. Kahjuks mina vastuseid ei tea. Mul on oma arvamus, aga ma ei hakka ütleva, mida mina arvan. Kas oleks mõistlik maksta. Ma arvan, et see stipendium ja toetus on ikkagi vajaduspõhine. Ja mina usun küll, vähemalt oma kooli näitel, et neid asju saab nii lahendada, et see ei ole probleem. Küll aga toetan seda, mis käib võrdse kohtlemise printsiibi kohta.

Esimees Eiki Nestor

Toomas Jürgenstein, palun!

Toomas Jürgenstein

Hea eesistuja! Hea Tarmo! Üks koht, kus minu meelest kõik neli ettekandjat peatusid, on ikkagi põhikooli lõpp ja see proportsioon, on ta siis ideaalina 40 : 60 või 35 : 65. Reaalsus on 25 : 75 või natuke enam. See on asi, millest on palju kõneldud. Aga fakt on, et põhikooliõpilast seob gümnaasiumiga ka see, et meil on olemas põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, mis on põhikoolile ja gümnaasiumile ühine. Kas natuke võiks siin aidata see, kui põhikool ja gümnaasium seadusandlikul tasandil lahku lüüa?

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu esimees Tarmo Loodus

Aitäh! Minu ideaal on kindlasti see, mis Viljandis on juhtunud. Meil on eraldi gümnaasium ja on põhikoolid. Ja kui siin oli juttu, et see ei ole aidanud, siis mina vastan, et paaril-kolmel esimesel aastal aitas küll. Aga siis tõepoolest ministeerium otsustas, et eelmisel sügisel võivad nad veel ühe klassitäie võtta, ja siis läksime omavahel natuke tülli. Kas lüüa seadused lahti? Seadustega on üldse nii, et minu arust haridusseadus tuleb, on praegu arutelul, sinna saab muudatusi teha. Kutseharidust reguleerib kutseõppeasutuse seadus. Võib-olla peaks see olema kutsehariduse seadus, et see haridusest rohkem räägiks, mitte asutusest. Asutused on riigiasutused, seda saab reguleerida teisiti. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus eraldi – mina igal juhul toetan, kui see nii oleks. Sest tegelikult üks on kohustuslik haridus, põhikooliharidus, teine on juba vaba valiku ehk kutse- või gümnaasiumiharidus. See võiks olla sel juhul ühe taseme haridusseadus, mis räägib kutseharidusest ja räägib gümnaasiumiharidusest. See oleks mõistlik. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Laine Randjärv, palun!

Laine Randjärv

Aitäh, hea juhataja! Austatud ettekandja! Ma olen ülitänuväärne kogu selle töö eest, mis komisjon on selle teema arutelu ette valmistades teinud. Üks valus küsimus, mida on ka puudutatud, on tugispetsialistide teema kutsehariduse valdkonnas. Me oleme sellele teemale palju tähelepanu pööranud alus- ja põhihariduse kontekstis, ka gümnaasiumide puhul. Kuidas teie praktikuna tunnete, milline on kutsehariduse valdkonnas, kutsehariduskeskustes vajadus sotsiaalpedagoogi, psühholoogi järele? Kuidas see on rahuldatud? Mida teie praktika ütleb?

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu juhatuse esimees Tarmo Loodus

Aitäh! Tugispetsialistidega on loomulikult nii, et need peavad olema koolis. Kui me räägime siin Rajaleidjast või

sellest, et saadame oma õpilase nõustamiseks Rajaleidja juurde, siis Rajaleidja inimesed ei tunne seda õpilast, ei tea ega tunne ka meie kooli olusid. Nemad justkui vastutavad, aga minu arusaamist mööda ei vastuta ka – paberite järgi sai asi korda, kõik tehtud. Kui ma teen praegu neile liiga, siis palun kõigilt vabandust, aga selline mulje mul on. Kooli tugispetsialistid lahendavad asju kohapeal. Meie koolis ja paljudes teistes on võetud palgale grupijuhendaja, kes tegeleb ainult õpilastega, ehk klassijuhataja 200 õpilasele. Ta tegutseb hommikust õhtuni, 24/7, tegeleb kurtidega, seal on lihtsustatud õppekavad ja mis iganes. See on viinud aga selleni, et väljalangemine on koolis vähenenud, sellel inimesel on iga õpilase jaoks aega. Kahesajast õppijast on probleeme ilmselt 30–40-ga, ülejäänud on ju oivikud ja tublid, lõpetavad kooli kiitusega. Nii et see on oluline. Kahjuks aga, kui ei ole raha, siis ei ole ka tugispetsialiste. Nagu ma enne nimetasin, paarkümmend inimest on meie mitmekümne kooli peale. Ja siin on jälle see koht, kus saab rääkida võrdsest kohtlemisest. Kui meie ministerium otsib vahendeid, et rahastada üldhariduskooli tugispetsialiste, siis palun lähtuge samast printsiibist ka kutsehariduse tugispetsialistide rahastamisest!

Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea Tarmo! Mul on sulle kaks palvet. Kui ma räägin oma aja täis, siis sulle jääb natukene alla viie minuti, aga ma loodan, et sulle sellest piisab. Esimene palve on see, et sa kommenteeriksid meistrite ja õpetajate palgafondi teemat ja riikliku tellimuse rolli. Kas sa näed, et siin oleks võimalik midagi muuta, või on see enam-vähem okei? Teiseks, nüüd on sul võimalik kõik südameilt ära rääkida, kui sulle midagi hinge peale jäi või sa tunned, et on midagi, mida sa oleksid tahtnud oma ettekandes veel puudutada.

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu esimees Tarmo Loodus

Aitäh! See on nüüd küll hea pakkumine. Vastus küsimuse esimesele poolele on, et tõepoolest, mõningatel aastatel on olnud nii, et kui riik näeb üldharidusõpetajatele ette palgafondi kasvu miinimumpalga tõusust tulenevalt, siis kutseharidus on saanud osa sellest, ja mõnikord oleme sunnitud ise leidma selle puuduva osa. Peame oma ressursi kogu aeg üle vaatama ja see on viinud selleni, et me oleme muutunud hästi efektiivseks. Aga rohkem kokku hoida nagu ka kuskilt pole.

Teine asi, mis mind on tõesti häirinud, on see, et kui eelmisel aastal deklareeriti, et riigitöötajate keskmine palgatõus on 4–4,5%, siis kutseharidussüsteemis eraldati koolidele ainult miinimumpalga muutusest tulenev raha. Sellist 4%-list meistrite või teiste töötajate palga tõusu ei ole me minu mäletamist mööda ammu näinud. Kõik on käinud ikkagi nii, et kool ise teenib, osutab teenuseid, saab raha ja suudab siis neid asju rahastada. See on murekoht.

Aga ma viskan õhku ka ühe pommi. Palun vabandust, palli, mitte pommi, Riigikogus ei tohi seda sõna kasutada. Stenogrammis võib selle pommi maha tõmmata, ma luban! Ma viskan ühe palli õhku, ja see on õpetaja tööaeg. Õpetajal on lühendatud tööaeg, 35 tundi. Reaalne olukord koolis on, et tühja ta sellega hakkama saab. Tema tööaeg on tunduvalt pikem ja nüüd siis koolijuhid nii üldhariduses kui ka meie kutsehariduses laveerivad, kuidas kooskõlas töölepingu seadusega näidata seda 1,0, et tegelikult on tal tunduvalt rohkem tööd. Kutsehariduses kestab ju õppeaeg ka 15 päeva kauem kui üldhariduses, nii et seda enam. Minu ettepanek on, et kuulge, Riigikogu, arutage see läbi – õpetaja tööaeg 40 tundi nagu igal normaalsel inimesel. Aga lisage siis, palun, selle viie tunni raha tema palgale kohe juurde, nii et ta tegelikult tööajaks saab 40 tundi ja palka saab ka 40 tunni eest, mitte 35 eest! See oleks üks asi, mis õpetajatele sobiks.

Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Tarmo Loodus! Riigikogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised ja kultuurikomisjoni palvel teen teile, head kolleegid, ettepaneku, et kõigepealt esineksid sõnavõtuga fraktsioonide esindajad. Heljo Pikhof Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaage.

Heljo Pikhof

Austatud juhataja! Head ametikaaslased! Head külalised! Euroopas keskmiselt jätkab ametikoolis iga teine põhikoolilõpetaja. Eestis läheb pärast põhikooli kutsekooli õppima 26–27% noortest. Soovime, et peagi oleks neid kolmandik rohkem. Keeruline ülesanne. Ometi on Eestis töökäte puudus, paljud ettevõtted vajavad hea väljaõppega töötajaid. Samal ajal oli meil 2015. aastal 19 000 noort, kes ei õppinud ega töötanud. Paljudel neist napib nii haridust kui ka töösuski. Olen üht raadiomeest kuulnud neid nimetamas lumehelbekeste põlvkonnaks. Just kutseharidus võiks anda paljudele käega lõõnud ja virtuaalmaailma varjunud noortele

teeotsa, kust jätkata haridusteed ja õppida ametit. Ega kutseharidus ei ole umbtee, ka sealtkaudu on võimalik kõrgkooli minna, kui kord õppima on õpitud. Liati ei jookse ükski oskus ega teadmine mööda külgi maha. Kutsehariduse tase on meil aina tõusnud, viimasel 10-15 aastal on Euroopa Liidu toel ja Eesti riigieelarvest tehtud sinna suuri investeringuid ning õpikeskkond kutsekoolides on väga hea. Ometi, kuigi kutsekoolid suudaksid vastu võtta ligi 35 000 õppurit, õpib seal tegelikult vaid 25 000 inimest. Jah, kutsekoolide maine on põhikoolilõpetajate seas kehvaõitu. Ka lapsevanemad on kinni vanast ajast pärit eelarvamustes ja oma lapsest loodetakse ikka koolitada valgekraed. Kutsekooli uutest võimalustest pole suurt kuulnud ei koolilapsed ega koolilõpetajad, toonitab õpilasomavalitsuste liit. Lisaks käib madala sündimusega aastakäikude noorte pärast tihe rebimine ametikoolide ja gümnaasiumide vahel. Selle taustal kuulus aasta üllataja tunnustus noorele mehele, kelle nimi on Gert Lees. Tartu Kutsehariduskeskuses mehhatroonika erialal õppiv Gert jõudis telesaate "Rakett 69" tänavusse finaali. Saade on ülipopulaarne nii noorte kui ka laste seas, üles kasvatanud juba terve nutikate põlvkonna. Kui aga üks nutikaim nutikate seast kuulutab, et kutsekoolis saad asju oma kätega teha ja et masinaehitaja on tulevikus tehtud mees, siis tõstab see kutsehariduse prestiiži rohkem kui tuhat loengut.

Noorte pelguse kõrval näeme, et kutsehariduse omandajad on muutunud ealiselt küpsemaks. Aasta-aastalt on jõudsalt kasvanud üle 25-aastaste õppijate osakaal, nõnda et kutseharidus on üha enam täiskasvanu nägu. Mulluse analüüsi järgi asutakse õppima eelkõige selleks, et parandada oma positsiooni tööturul, kusjuures rohkem kui pooled neist on varem mingi eriala omandanud ja viiendikul on koguni kõrgharidus. Oma uuendatud õppebaaside ja heade õpetajatega on ametikoolidel tähtis roll elukestvas õppes, sealhulgas täiendusõppe korraldamises kõigis valdkondades, kus tööandjatel, töötukassal või töötajatel endil on nõudlust ja vajadust. Ent ikka jääb oluline küsimus: mil moel saaks kutseharidus ajaga sammu pidada, tõtt-õelda sammukese võrra ajast eeski käia? Lähituleviku tööjõu ja oskuste vajadust mõjutavad kõige rohkem kaks suundumust: demograafilised muutused ja tehnoloogia areng. Õige pea teeme senisest palju targemat tööd, rutiinsemad tegevused võtab üle tehnoloogia. Aina enam vajame ka töötajaid, kes oskavad nutikaid masinaid ja süsteeme töös hoida ja hooldada – tänapäevaste teadmistega mehaanikuid, operaatoreid, elektrikuid. Koostöös tööandjatega annaks ehk nii mõnegi kutsekooli õppekava ajakohastada.

Kutsehariduses on vähemalt kaks suurt valdkonda või probleemide pundart, kus süsteem ilma riigi ning ettevõtjate abi ja toeta kännu tagant lahti ei saa. Esiteks praktikabaas. Sellega ei ole rahul ei õppurid, kes ei saa selgeks praktilisi tööoskusi, ega ka kutseõpetajad. Ettevõtete katusorganisatsioonid kooskõlastavad küll Haridus- ja Teadusministeeriumi pakutud koolituskohtade arvu, ent esindavad vaid oma ettevõtete huve ega arvesta paikkonna ettevõtjate vajadusi. Iseäranis väikestes ettevõtetes on keeruline leida praktikajuhendajaid, sest igast üksikust töötajast sõltub ju toodangu maht. Tuletagem meelde, üle 80% ettevõtetest on meil kuni üheksa töötajaga. Lahendamata on tööandja kulutused õppepraktika korraldamiseks. Puudub toetav tugiteenus, puudu on toetatud töökoha teenusest. Kutsekoolil, kes vastutab õppekavaga seotud praktika korraldamise eest, ei ole aga raha, et õpetaja korrapäraselt praktikabaasi külastaks, rääkimata siis sellest, et ta seal ise praktikat juhendaks. Ning muidugi hariduslike erivajadustega õppurid ehk HEV, nagu oleme harjunud lühidalt ütleva. Siia alla võib rahulikult liigitada nii eriliselt andekad, sünnipäraselt isemoodi, meditsiinilise puudega ja õpitööks piisava keeleoskusega õpilased või ka lihtsalt koerad poisid. Miks ma siinkohal selle jutuks võtan? Lihtsalt nende kontsentratsioon kutsehariduses on tunduvalt suurem kui mujal. Info õpitoe vajadusest põhikoolist kutsekooli ei liigu. Liati pannakse põhikoolis ja kutsekoolis HEV-märke erinevatel alustel, mis mõistagi vajab ühtlustamist. Nõnda siis saavad HEV-õpilased tihtilugu tavaõpilastega ühte gruppi ja kool avastab nende erivajadused alles tükk aega hiljem, siis, kui on juba tekkinud õpiraskused. Õpitoe vajaduse ja ulatuse hindamine võib tuua välja, et nii mõnigi neist vajaks õppetööd väikerühmas või individuaalset õppekava ja pedagoogilist sekkumist, vajaks hädasti tuge ettevõttepraktikal ja ka pärast õppe läbimist, minnes tööellu. Koolil ei ole kõigeks selleks aga võimalust.

Meie praegusel valitsusel on tõeliselt üllas eesmärk, et iga noor võiks pärast põhikooli edasi õppida – kas gümnaasiumis või kutsekoolis, on saatuse või tahte otsustada. Senisest rohkem peaksime aga panustama just kutsekoolidesse, nende mainesse, ka tugisüsteemidesse, et noored ei jätaks oma haridusteed pooleli. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu, enne kui jätkame, on meil selline oht, et tööaeg võib otsa saada.

Austatud Riigikogu, kultuurikomisjon on teinud ettepaneku pikendada istungi aega kuni päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Selle ettepaneku poolt on 18 Riigikogu liiget, vastu 1, erapooletuid ei ole. Ettepanek leidis toetust. Tööaega on pikendatud päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Heidy Purga Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun!

Heidy Purga

Tere! Kõigepealt tahan ma Reformierakonna fraktsiooni nimel tänada kõiki asjaosalisi, kes kultuurikomisjoni istungitel kutsehariduse teemal arutlesid. Meil käis väga palju külalisi. Aitäh ka nendele, kes siin Riigikogu saalis on selle teema vastu mõnevõrra huvi üles näidanud!

Aastaid on kehvade hinnetega kooliõpilasi ähvardatud, et nad lõpetavad kutsekoolis. Sellega on kutsehariduskeskuste mainet kõvasti kahjustatud ning suurtele pingutustele vaatamata on olnud seda mainet päris keeruline taastada. Ma usun, et me peame veel päris palju pingutama, et kutsehariduskeskuste tähtsus teadvustuks ning ühiskond hakkaks neid vajalikul määral ka väärtustama. Ajakohane kutseharidus on tuleviku tööturuprotsessides üks olulisemaid suundi. Riigi ja tema majanduse jätkusuutlikkuse tagamisel muutub kutseharidus enam ja enam oluliseks. Seda kinnitavad ka mitmed raportid ja uuringud, millest siin tänagi on juttu olnud. Arvestada tuleb ka tänapäeva väga kiirelt arenevat tehnoloogiat, mis reguleerib kõvasti kutsehariduse tellimust töajouturul. Ametid muutuvad. Paljud varem kutseharidust eeldanud töökohad on juba automatiseeritud ja see seab uuele tööjõule ja kutseharidusele omakorda väga nõudlikke kriteeriume.

Inimesed peavad üha rohkem suutma masinaid mõista, neid seadistada, juhtida ja käsitseda. Ja see on vaid üks näide paljude seas. Tulevikus on selliste oskustega inimestel väga suured eelised.

Eestis on kutsehariduse omandajate ning ettevõtjate, omavalitsuste, riigi ja teiste asjaosaliste vahelised suhted olnud pigem episoodilised. Puudub terviklik õppekava, mis hõlmaks õpilase kogu haridusteed selles vallas kuni tööturule suundumiseni. Peale selle on kutseõppe koordineerimise maastikul väga palju asjaosalisi.

Kutseharidusega tegelevad Haridus- ja Teadusministeerium, Innove, Kutsekoda, ETKL, EKTK, töötukassa jt. See asjaosaliste paljus muudab õppe koordineerimise väga hektiliseks, aega nõudvaks ja keeruliseks.

Kultuurikomisjonis toimunud pikk ja põhjalik arutelu kinnitas üsnagi selgelt, et kutsehariduse üks põhilisemaid probleeme ongi praegu see suur killustatus. Reformierakond peab väga oluliseks ettevõtjaid rohkem motiveerida. See parendaks kutsekoolide ja ettevõtete vahelist koostööd, mille tulemusena tekiks läbimõeldum ja toetatud praktikakohtade ja ka koolituste pakkumise süsteem. Ettevõtjatega tehtava koostöö jaoks on väga mitmesuguseid häid mudeleid. Mudelite põhimõte on enamasti selline, et inimene pöördub esmajoones tööandja poole ja annab teada, mis kutsest ta on huvitatud. Seejärel korraldab tööandja praktilise kutseõppe ning, mis väga oluline, leiab kutsest huvitunule ka akadeemilist haridust pakkuva kooli. Lisaks peaks olema seadusega reguleeritud, et sel nn õpipoisiaastal saab praktikant 60% täistöötasust. See konkreetne näide pärineb Saksamaa õpipoisisüsteemist.

Kutsehariduse olulisim lüli on meie jaoks senisest läbimõeldumad ja konkreetsemad kontaktid ja koostöö ettevõtjatega. See aitaks õppijal hõlpsamalt ja kiiremini vastavalt oma erialale tööturule siseneda ning seal suuremate takistusteta kohe ka palka teenima hakata. Kutseharidust tuleb üldises hariduspildis kohelda muu haridusega samaväärse prioriteetsusega, sh ei tohi kutsehariduse õpetajaid diskrimineerida teiste haridustöötajate palgaga võrreldes madalama palgaga. Praegu on oskusõppe spetsialistidest, eriti moodsatel, uutel erialadel, väga suur puudus. Ja kui neile spetsialistidele pole väärilist palka pakkuda, siis ei saa see süsteem iialgi terviklikuks. Nüansse, mis kutsehariduse terviklikuks muudavad, on teisigi. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Kutseõppe Edendamise Ühinguiga tuleb tehtud ettepanekutega kindlasti tegelda. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Viktoria Ladõnskaja Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel, palun!

Viktoria Ladõnskaja

Austatud Riigikogu, külalised ja valdkonna eksperdid! Ma tänan teid vajaliku arutelu eest! Kultuurikomisjoni liikmena tunnistan, et komisjon arutas kutsehariduse teemat väga põhjalikult. Töötasime läbi palju dokumente, kohal käisid ka mitmed eksperdid, külalised. Olid ka omavahelised arutelud. Balti Assamblee liikmena ütlen, et kutsehariduse teema on praegu ka Balti riikide vahelise koostöö organi fookusteema. IRL-i fraktsioon ja erakond tervikuna on alati olnud huvitatud haridusteemade aruteludest.

Kui nüüd mitme kuu jooksul kestnud arutelud lühidalt kokku võtta, siis peamised punktid on sisult järgmised. Punkt nr 1: kutsehariduse maine. See teema on üks neid, milleni jõuti mitmetes aruteludes. Nimelt tuleb välja, et lastevanemate, aga ka kooli ja ka ühiskonna arusaamade tasemel rõhutatakse, justkui oleks gümnaasiumi siirdunud õpilane tublim ja vähem tublid õpilased lähevad kutsekooli. Kutsekool oleks justkui nende jaoks, kes ei jõua, ei saa, ei viitsi jne. Teisest küljest ühiskond justkui ootab, et kutsekoolidest tuleksid väga head ja osavad spetsialistid. Ühesõnaga, need kaks stereotüüpi on kahjulikud. Veelgi enam, nad vastanduvad teineteisele, me justkui ootame kõige nõrgematelt kõrgendatud tulemust.

Need asjad peaks ikka lahti seletama. Esiteks ei ole üldse nii, et kutsehariduse tase on madalam, võrreldes gümnaasiumiastmes antava haridusega. Vastupidi, mõned andmed näitavad, et kutseasutuse nõudmised ja

seal saadud teadmised on paremad, võrreldes gümnaasiumiastmega. Teiseks on suhteliselt raske nõuda kutsekoolidelt spetsialistide koolitamisel häid tulemusi, kui me kohe alguses sildistame neid õpilastena, kes polnud gümnaasiumi jaoks justkui sobivad.

Kutseharidus on oluline. On väga hea, kui noor valib endale eriala, saab konkreetse ameti. On loogiline, et ta leiab endale rakenduse tööturul, ning veelgi toredam on, kui ta saab pärast kutsehariduse saamist oma õppimisprotsessi jätkata. Kutseharidus ei ole mingi eraldi kasvav puuoks, vaid osa üldisest haridusteest – väga oluline osa ja võib-olla isegi parem variant gümnaasiumiharidusega võrreldes.

Punkt nr 2: kutseharidus ja eestikeelne õpe. Täiesti eraldi teema on kutseharidus ja üleminek süsteemile 60 : 40 ehk siis üleminek eestikeelsele õppele. Nagu me teame, näeb seadus ette, et aastast 2020 üleminek jõustub. Me peame õppima üldhariduse ja gümnaasiumi kogemusest ja vigadest. Praegu on viimane aeg pöörata sellele teemale piisavalt palju eksperditähelepanu, et analüüsida, kuhu on vaja juurde eesti keele õpetajaid, kuhu on vaja juurde professionaalset metoodikat. Muidu seisame pärast jälle silmitsi samasuguste probleemidega, mis ei ole otseselt seotud inimeste tahtega õppida keelt, vaid riigipoolsete korralduslike puudujääkidega. Panen ministriumile südamele, et nad analüüsiks ja tegeleksid selle olukorraga praegu, et mitte ühelgi erakonnal ei oleks enne järgmisi Riigikogu valimisi aastal 2019 kiusatust kasutada ära tundlikku eesti- ja venekeelse hariduse temaatikat.

Ning punkt number 3: puuetega inimesed ja kutseharidus. Erivajadustega inimeste õpe on laiem probleem kui kutseharidus. Sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste tagamise üks põhialus on haridus, mis hõlbustab õppeasutusest tööturule siirdumist. Muidugi peame arendama ka elukestva õppe ideed. Seda kokkulepet kutseõppeasutused jõudumööda täidavad ja pakuvad neile inimestele ka praegu mõningaid kutse omandamise võimalusi, aga see ei ole massiline, sest koolides napib erioskustega spetsialiste, koolidel pole raha nende palkamiseks. Samuti on kutseõppeasutused mures plaani pärast likvideerida mitmed erivajadustega õppijate koolid.

Lõpetuseks. Kutseharidus on Eesti ühiskonnas alaväärtustatud, ent kutsehariduse kuvand on paranemas ja seda teed tuleb jätkata. Järgmine suur samm on suurendada ettevõtjate ja koolide koostööd, sest me koolitame spetsialiste ikkagi selleks, et nad töötaksid ettevõtetes. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Toomas Väinaste Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

Toomas Väinaste

Austatud Riigikogu esimees! Head Riigikogu liikmed! Külalised! Au ja kiitus tänastele ettekandjatele, kes oma sisukad ettekanded tegid, ning loomulikult au ja kiitus ka kultuurikomisjonile eesotsas komisjoni esimehe professor Aadu Mustaga, et kutseõppe arutelu on üldse nii kaugale jõudnud. Kultuurikomisjon on asjaosalisi ära kuulanud, arutelusid pidanud ja kutseõppeasutustega ka kohapeal tutvumas käinud, et saada kutseõppest ülevaade ja ka endal oleks kindel arusaam. Loomulikult oleks seaduse poole peal vaja teha päris mitmeid muudatusi ja parandusi. Kutseasutuste ja ettevõtjate vaheline koostöö tuleks viia normaalsele tänapäeva tasemele, kas siis ajakohase õppematerjali, seadmete või seaduse poole pealt. Kui me käisime Rakvere kutseõppeasutuses ja seal olid kohal ka ettevõtjad, siis tuli juttu sellest, et kui koolis õpetatakse mingite seadmetega, mis ei ole nii ajakohased kui tänapäeva ettevõttel, siis see ei sobi kokku. Kogu aeg peaks ajaga kaasas käima, aga see eeldab muidugi raha. Kutseõppeasutustes, näiteks Rakvere Ametikoolis, tegeldakse ühtlasi kasvatusteemaga, et õpilased kergekäeliselt koolist ei lahkuks. Seda puudutas ka Aadu Must oma ettekandes. Mailis Reps ütles, et kutseharidus on jäänud üld- ja kõrghariduse varju. Meil on suur hulk inimesi, kes pole kunagi mingit eriala omandanud. Kutseõppeasutustel on vaja tugispetsialiste, hästi koolitatud õppejõude, meistreid. See tähendab loomulikult, et kutseõppeasutused vajavad rohkem raha.

Enn Veskimägi tõi välja, et reaalsed on tähtsad, kui minnakse õppima kutseõppeasutusse. Ma võin tuua näite enda pealt. Minu ettevõttes olid praktikandid ja pärast tulid need praktikandid, tiserid nimelt, ka minu juurde tööle. Tisleritöö on ka juba selline ala, kus peab väga hea matemaatik olema. Kui tiser raiskab pool aega arvutamise peale, siis ju tööks enam aega ei jäägi. Nii et selline on reaalsus.

Oli ka juttu, et vabastada õpipõhiselt sotsiaalmaksust, mida peab kindlasti arutama. Muidugi tuleb kutsekoolide rahastamise mudel läbi vaadata ja kutseksamite kvaliteet peab vastama tööturu nõuetele. Tarmo Loodus on väljendanud Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu liikmete arvamust, et tööjõu kvaliteedi tõstmiseks ja väljaõppeta töötajate arvu vähendamiseks tuleb seadustada kohustus omandada 25. eluaastaks kutse. Seda ütles ta maha ka siit puldist. Mäletate, kunagi oli meil selline loosung, et kõigile keskharidus.

Esimees Eiki Nestor

Toomas Väinaste vajab ilmselt lisaagea.

Toomas Väinaste

Jah, palun natuke lisaiega!

Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaiega.

Toomas Väinaste

Tookord pidime käima kas või õhtukoolis, et saada keskharidust. Me teame, et keskhariduse peale kulub alati vähem raha kui kutseõppele.

Ettekannetest jooksis läbi ka erikoolide teema. Jah, me oleme kultuurikomisjonis arutanud eelmisel aastal võetud suunda, mille järgi tuleks erikoolid kaotada ja erivajadustega õpilased põhikoolidesse laiali saata. Aga Tarmo Looduse ettekandest tuli hoopis välja, et erikoolide õpilased on just kutseõppeks ette valmistatud ja on ka distsiplineeritud õppijad. Üle tuleks vaadata praktika tasustamise maksustamine. Ma usun siiralt, et arutelu kutseõppe üle jätkub meil nii Riigikogu kultuurikomisjonis kui ka täiskogus, sest kutseõpe on üks ettevõtluse tugevatest alusnurkadest. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaiega.

Krista Aru

Austatud Riigikogu esimees! Kallid külalised! Head rahvaesindajad! Ma tänan kultuurikomisjoni, ma tänan kõiki meie tänaseid külalisi, eriti ettekandjaid, kes tõid siia Riigikogu saali palju konkreetseid ettepanekuid, millega saab tõesti edasi töötada kultuurikomisjon ja millega saab edasi töötada ka Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Kutsehariduse kiitmise eest ei tohi tagasihoidlik olla, sest kutseharidus on meie majanduse vereringe. Need sõnad – minu meelest väga õiged ka tänasel päeval – kuuluvad tegelikult aastasse 1927. Need ütles Jaan Tõnisson siin Riigikogu kõnepuldis, kui juttu oli 1928. aasta riigieelarvest ja arutati tõsiselt, kuidas rahastada üldharidust, gümnaasiumiharidust ja kuidas rahastada kutseharidust. Just nimelt see, et kutseharidus on majanduse vereringe, oli üks Riigikogu saalis peetud arutelude ja vaidluste keskpunkte. Võib-olla see ongi üks probleem, et kutseharidust ei ole meie tänases ühiskonnas väärtustatud nii, nagu see vääriks, et me ei ole sellest piisavalt palju rääkinud. Me pole ise seda kiitnud, me pole ise seda tunnustanud, me pole seda ka ise, nagu Tarmo Loodus nimetas, mitmes punktis võib-olla teistega võrdse tasustanud. Siin oli juttu ka koolilõunast ja transporditoetusest.

Kui vaadata selliseid küsimusi, siis ei ole meil ju mõtet ka imestada, et kutsehariduse maine kujundamine ja kogu selline väärtustamine on jäetud kutseõppeasutuste endi kanda. See pole õige, sest kutseharidus on Eesti majanduse vereringe. Ma ei taha hakata kordama kõiki neid ettepanekuid ja toredaid mõtteid, mis siin täna on kostnud. Eesti Vabaerakonna fraktsiooni seisukohad võtaksin ma kokku nelja lühikesse punkti.

Kõigepealt see, et kutseharidus on ikkagi osa üldisest haridusest, see ei ole asi iseendas. Hoidkem ära see oht, et jälle hakatakse vaatama eraldi kutseharidust ja üldharidust, gümnaasiumiharidust, kõrgkooli ja kõrgharidust. Kutseharidus on osa loomulikust haridusest. See ei ole tupik, see ei ole millegi lõpp. See võib olla algus kõrgkooliõpingutele, see võib olla algus tööelule ja nii tulekski tegelikult sellist terviklikku ahelat ka vaadata, hinnata ja siis leida üles need kõige tõsisemad tõrkekohad, miks üks või teine asi nii hästi ei toimi. Seda saab väga hästi teha, selleks on vaja selliseid ümarlaudasid, nagu kultuurikomisjon on korraldanud. Minu meelest see, et kultuurikomisjon suutis kokku tuua nii paljude huvigruppide esindajad ja panna nad omavahel arutama, näitab juba ise kutsehariduses endas peituvat jõudu. Kutseharidus suudab oma olemusega ületada ka kõige suuremad vastasseisud, kui need kusagil on olemas, ja tuua välja üldise eesmärgi.

Teiseks, kutsehariduse enda sisu ja kvaliteet. See on see õppekavade teema. Nagu siin tänagi on kostnud, me keegi ei tea, mida vajab homme päev. Me ei tea, millised on need elukutsed, mida Eesti tööstus kõige rohkem vajab. Erinevalt härra Veskimäest ei saa ma aga kuidagi öelda, et OSKA annab meile selge tunnetuse selles osas, milliseid ameteid peaks õpetama. Pigem võiksime siin olla julged ja vaadata Eesti, väikese Eesti suuri regionaalseid erinevusi, usaldada kohalikke ettevõtteid, usaldada ametikoole, kes koostöös oma piirkonna ettevõtetega tabavad ära selle, kas seal Jõhvi ja Kohtla-Järve pool on vaja koolitada oskustöölisi eelkõige energeetika jaoks või on vaja koolitada neid ka kaevanduste jaoks. Viljandis neid kindlasti ei ole vaja. Nii et seda piirkondlikku või regionaalset mõõdet, mis on juba olemas, võiks hoopis julgelt rõhutada.

Kolmandaks. Kutsehariduse õpetaja, meister peab olema üks imeinimene. Ta peab olema ka kasvataja. See kasvatuslik pool kutsehariduses, nii nagu üldse hariduses – me oleme vahepeal nagu häbenenud öelda, et haridus on ka kasvatus. Jah on, see pole ainult teadmised, üha rohkem on see ka kasvatus. Ja kutsehariduses

liituvad sellega veel üldainete pool, kutseoskuste pool. Siin peavad olema ikkagi väga head õpetajad, väga head meistrid, väga head inimesed. Kui meil on olemas need kompetentsikeskused – Tallinna Ülikooli juures, Tartu Ülikooli juures –, siis pangem need tööle! See, et kutseharidus vajab sealt õpetajaid, on ju elementaarne. Kutsehariduse maine. Ma arvan, et maine ei ole üldse nii väga probleem, vaid on ühiskonda jäänud hoiakute küsimus. Hoiakutega on kõige raskem tegelda ja pigem ei võitlekski nende hoiakute vastu. Soov püüelda aina kõrgema hariduse poole on aegade algusest olnud eestlastele iseloomulik. Pigem peaks kogu jõu suunama kutsehariduse enda parandamisele, sest seal on kõik need eelised, alged ja võimalused olemas. On tohutu palju konkreetseid asju, mida saab tegema hakata. Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt ootaks julget algatust, on see siis õpipoisiõpe, on see töökohapõhine õpe, ümberõpe või täiendusõpe. Ootaks, et lõpeks ära see killustatus, et kõik tegelevad selle valdkonnaga: Innove tegeleb, Rajaleidja tegeleb, töötukassa tegeleb, haridusministeerium tegeleb ja veel keegi tegeleb ja kõik nagu teavad, mida teha. Usaldage kutsehariduse juhti! Tema ühes oma pedagoogidega teab, mida ja kuidas on vaja edasi viia.

Lõpetuseks. Me peame röömustama selle üle, mis meil on hästi, kuhu me oleme oma kutseharidusega jõudnud, ning teadma ka seda, et tugev, hea, kvaliteetne ja ühiskonnale vajalik kutseharidus on Eestis kindlalt olemas olnud juba sajandeid tagasi. See pole mingi suur uudis. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Palun ka lisaiega!

Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaiega.

Monika Haukanõmm

Aitäh kultuurikomisjonile tänase arutelu korraldamise eest ning eriline kummardus ettekandjatele sisukate ettekannete eest! Käesoleva aasta jaanuaris käivitus töövõimereform, mille eesmärk on tuua vähenenud töövõimega inimesed tööturule ja anda panus selleks, et nad oleksid ka ühiskondlikult hästi aktiivsed. Kuid mis saab olla see alus, et inimesed oleksid võimelised tööturul toime tulema? See on hea haridus, sh väga hea kutseharidus. Kõigest sellest tulenevalt keskendungi oma lühikeses sõnavõtus just hariduslike erivajadustega õppurite teemale.

Töövõimereform sai tegelikult paljuski alguse juba 2012. aastal, kui Vabariigi Valitsus allkirjastas puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega nn koostööpõhimõtete memorandum. Selles toodi väga selgelt välja, et sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste tagamise üks põhialuseid on haridus ning tuleb toetada hariduslike erivajadustega ja puudega laste, noorte, täisealiste siirdumist õppeasutusest tööellu ja kindlasti ka elukestvat õpet.

Toon välja neli probleemi või murekohta, millele on oluline tähelepanu pöörata. Esimene on kaasava hariduse põhimõtte elluviimine ning sotsiaal- ja haridusvaldkonna teenuste parem sidustamine ja puuetega noorte võimalused neid kasutada. Kaasav haridus, mille ideed ma toetan, ei toimi sisuliselt, kui koolidel ei jätku tugispetsialiste ega abiõpetajaid. Puudu on nii erialaspetsialiste kui ka raha nende palkamiseks. Rajaleidjate keskused ei suuda, eriti suurtes piirkondades, koole piisavalt ja sisuliselt toetada. Samas on Rajaleidja keskused mõningal määral isegi koolide konkurendid, meelitades paremate palgatingimustega spetsialiste koolist ära. Keerulisematel juhtudel, näiteks liit- ja meelepuudega õppijate puhul, on Eestis kompetentseid õpetajaid vähe. Murekoht: puuetega laste, noorte toetused on laiali pillutatud sotsiaal- ja haridusvaldkonna institutsioonide vahel. Märkamisel, hindamisel ja sekkumisel on dubleerimist, nii riigi kui ka perede ressursse kasutatakse ebamõistlikult. Tugisüsteemide rahastamisel on vaja põhimõttelist muudatust. Rahastus peab jõudma kooli otse, sihtotstarbeliselt ja vahetult õpilase juurde. Olemasolevaid tugispetsialiste on vaja otstarbekamalt kasutada ning lõpetada sotsiaal- ja haridusvaldkonna teenuste dubleerimine, alustades pilootprojekti, mille sisu on teenuste sidustamine raske ja sügava puudega laste ja noorte sihtgrupis, ühendades näiteks rehabilitatsioonivajaduse, puude ning hariduslike erivajaduste hindamise.

Kas me vajame kaasavat kutseharidust või erikoole? Kaasav kutseharidus toimib ebaühtlaselt, sest vastutus tugiteenuste eest on koolide ja KOV-ide vahel ebaselge. Koolidel on raske tagada tugiteenuseid ja kohandada õpet, sest hariduslike erivajadustega õppijaid on gruppides üksikuid ning erivajadused väga erinevad. Kutseharidussüsteemis puudub koolidel ka rahastus haridusliku erivajadusega õppija õppeaja pikendamiseks. Seda saab teha, kuid vaid kooli enda kulul. Nägemispuudega õppijatel, samuti LÕK õppekava põhiõppe

lõpetanutel on kutseõppes väga kitsad erialavalikud. Nägemispuudega õppijatele ei osata teha kohandusi. Samal ajal tõmmatakse kahjuks õppetööd kokku Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses. Leian, et vaimupuudega ja viipekeelsete õppijate õpetamine Astangul on põhjendatud. Samas ei peaks teatud puudega, näiteks liikumispuudega noori, õpetama ju mingites erikoolides, vaid nad tuleks kaasata tavakutsekoolidesse. Nii kesk- kui ka kutsehariduses on vaja luua võimalused rakendada hariduslike erivajadustega õppijate puhul riigi rahastatavat kohanemisaastat ehk eelõppekursust, mida võib nimetada ka orientatsiooniaastaks. Seda rakendatakse sellel õppeaastal Tartu Kutsehariduskeskuses. Lõpetada tuleks ka haridus- ja sotsiaalvaldkonna teenuste dubleerimine erivajadustega õppijate juhtumikorralduses ning piloteerida individuaalset üleminekuplaani ja individuaalset tööotsimiskava.

Kolmandaks puudutan hästi põgusalt stipendiumide teemat, mida me arutasime härra Loodusega. Olen nõus, et oluline pole mitte see, millisel haridustasemel erivajadusega õpilane õpib, vaid see, et tema vajadused saaksid kaetud ja neid kõiki koheldaks ühtemoodi.

Neljas ja viimane tähelepanuosutus või markeerimiskoht on haridusasutuste füüsiline ligipääsetavus. Kahjuks on see ebaühtlane. On vaja, et ka Haridus- ja Teadusministeerium pööraks sellele rohkem tähelepanu, kuigi tuleb tunnustada, et ligipääsetavuse küsimused kuuluvad ju Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse. Lisaks füüsilise ligipääsu probleemile on meil puudu, nagu ma juba välja tõin, tugispetsialiste ning puudu on ka sobivatest ja tänapäevastest kooliruumidest. Näiteks, kui tegemist on intellektipuudega noorega, siis on mõnikord võib-olla vaja leida koht, kus ta saaks rahuneda, nn rahunemistuba või siis väiksemad ja vaiksemad majaosad, kus müra on tavapärasest vähem jne. Erivajadustega noorte kaasamisel kutseõppesse on tehtud juba päris suur samm edasi. Kas meil on põhjust aga loorberitele puhkama jääda? Ilmselt mitte, sest me kõik oleme erilised ning iga erivajadus vajab ka erilist tähelepanu ja lähenemist. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Jürgen Ligi, palun!

Jürgen Ligi

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu! Endise selle alaga tegelejana on ikka tunne, et midagi on ütlemata ja see vaatenurk ei ole kõigil ühesugune. Mõned pudemed seepärast siiski ka minult.

See oli vist 2006. aastal, kui haridusminister Mailis Reps, kes ka praegu on haridusminister, tegi rõõmsa avalduse, et nüüd on ikaldusaeg kutsehariduses lõppenud. Euroopast olid päralt jõudnud rahalaevad ja nii nagu meil kõigil oli siis ka hariduse vallas, kutsehariduse vallas selgelt arvamus, et kõike tuleb teha võimalikult suurelt, elu läheb ainult ülesmäge, mingeid ohtusid ei ole. Sellest ajast peale on meil siiaani väga uhked ruumid, tihti ka väga uhked seadmed, aga mida endistviisi ei ole, on õppijad. Õppijate arv on langenud, kuigi viimastel aastatel on see enam-vähem stabiilne olnud. Õppeasutuste arv on vähenenud kolm korda. Kogu ühiskond on mõõtmatult targem ja see peaks tegelikult peegelduma ka siis, kui räägitakse kutseharidusest. Ressursside optimeerimine on üks asi, mida on vaikselt tehtud, ja see tuleks ka tugevalt välja hüüda. Dubleerimine, killustamine – see, millega tegelikult tegeldakse – on olnud suur probleem, aga seda tuleks ka siis tugevasti rõhutada.

Kutsehariduse mainest. Loomulikult, see on juba Vene-aegne küsimus. Ühelt poolt ei saa kutsehariduse kiitmisest tõepoolest kunagi küll, aga sellest on siiski selgelt vähe. Kui kõik need uhked hooned ja seadmed ei ole suutnud mainet päästa, siis järelikult on olulisi asju veel. Minu arust ei ole täna siin keegi rääkinud sellest, mis oli alles äsja riiklik prioriteet – ma ei leidnud seda stenogrammist, kogu aeg ei ole saanud ise kohal olla –, sellest, et võtmeküsimus on tegelikult barjääride lõhkumine üldhariduse ja kutsehariduse vahel. See puudutab ka mainet. Ei ole see kutsekool, kuhu minnakse ja kus õues tehakse keskmisest rohkem suitsu, mingi eraldi maailm, vaid see on osa ühiskonnast ja osa haridussüsteemist ka selle poolest, et gümnaasiumide ja kutsehariduskoolide vahel on sünergia. Gümnaasiumid saavad kutsekoolide abil väga praktilisi lisaaineid ja on ka vastupidi – kutsekoolides tõuseb üldharidustase. Eks osa kutsekoolide mainest tuleneb ju ka sellest, et seal arvatakse olevat ainult üks ehitamine ja tööstustöö, mida paljud inimesed ei kujuta ennast ette tegevat. Aga kui sinna sügavamalt sisse vaadata, siis on see profiil ülilai, IT-spetsialistidest koristajate ja hobuhooldajateni. Minu meelet tuleks maine koha pealt ka see ära segmentida, et akadeemiliselt võimekad inimesed saavad seal tegelikult väga korraliku hariduse, kui kutseharidus läheb ülesmäge, hariduse, mida nad saavad vääriliselt rakendada või nautida kõige edevamates majandusharudes.

Mis puudutab kutsekoolide osa, siis see ei ole ainult hariduse osa, neil on ikkagi osa ühiskonnas tervikuna. Mis mind natukene on torkinud, on see arusaamine ...

Palun lisaiega!

Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaega.

Jürgen Ligi

... et ettevõtjad nõuavad riigilt ning riik valmistab ette ja endistviisi arendab välja mingit paralleelset tehastevõrku, kust antakse ette kitsa profiiliga spetsialiste. Reaalne elu päris selline ei ole, aga maineliselt on seal minu arust arenguruum ikkagi väga suur. Kõik ettevõtjad peaksid tohutu tööjõupuuduse survele, mõjul tajuma, et ainus võimalus on hoida kutsekoolidega juba varakult sidet, võtta praktikante, osaleda õpipoisisüsteemis, ja mis seal salata, ka arvestada, et see on tihti palgatöö. Võtta inimesed varakult palgale ja seejuures lõpetada jutt igasugu maksusoodustustest. Minu arust on see stiimulite loomine natukene lihtsakoeline. See pigem demoraliseerib. Kõik arvavad, et kui maksu ei maksa, siis on nagu midagi antud. Tegelikult peaks kõik toimuma ikkagi süsteemi arendamisega. Need inimesed on töövõimelised ja nad on ka maksumaksjad. Mis see siis annab, kui me jätame neilt maksu kogumata? Sel juhul jääb meil lihtsalt raha vähemaks ka kutsehariduse parandamiseks. See on ikka väga-väga suhtumise küsimus.

Muidugi on ka suurepäraseid näiteid. Kui ma viimati ABB-s käisin, siis ma kuulsin, et kõik elemendid nagu oleks olemas, kuidas ideaalne koostöö kutsekoolide ja toetajate vahel võiks käia. Aga see suhtumine peaks jõudma ka väikeettevõtteni. Siin on räägitud OSKA-st, Rajaleidjast, õpipoisiõppes, Innovest, tööandjast, mingist tohutust killustatusest. Minu arust on sellel oma pluss, see iseenesest näitab, et tegelejaid on palju ja sidemeid, mida luua kutsehariduse, majanduse ja ühiskonna vahele, on väga palju. Need ei ole tingimata takistused, kuigi üldiselt korrastamise ruumi riigi poolt tõenäoliselt on. Barjääri lõhkumine nende maailmade vahel on aga minu arust iseenesest hea.

Mis mind oma praktiseerimise ajal muidugi natuke veel šokeeris, kui ma vaatasin neid õppekavasid, oli see, kui kitsas ja kui maineliselt sulgev mõni eriala on. Kui inimene läheb – ma ei taha ühtegi eriala stigmatiseerida, aga põhimõtteliselt – sellise väga kitsa ameti diplomiga tööturule ja pole konkreetset tööandjat, kes ta tööle võtaks, siis tekib küsimus, kas ta midagi muud ei oskagi. Probleem on juba ainuüksi ametinimes, aga muidugi ka oskustes ja kohanemisvõimes.

Ühesõnaga, me peaksime tänapäeval koolitama kohanemisvõimelisi ja mitmekesiste oskustega inimesi.

Maailm muutub nii kiiresti, et muud valikut ei ole. Riik, ettevõtjad ja õppijad, lapsevanemad peaksid kõik koos sujuvalt kokku sulatama selle süsteemi, mis toimib, aga millest rääkimist ei ole kunagi ülearu palju. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Laine Randjärv, palun! Kolm minutit lisaega, palun.

Laine Randjärv

Hea juhataja! Austatud kolleegid! Head külalised! Head ettekandjad! Kõigepealt ka minu poolt väga suur tänu kõigile neile, kes on osalenud tänase oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelu ettevalmistamise protsessis. Mul on hea meel, et praegune kultuurikomisjoni esimees võttis ettepaneku tegelda kutseharidusvaldkonna teemadega, mille mina kultuurikomisjoni esimehena umbes aasta või natuke rohkem kui aasta tagasi tegin, väga kirglikult ja sisukalt üle ja ajas seda asja edasi. Ühesõnaga, selline järjepidevus kultuurikomisjonis on erakordselt teretulnud ja tekitab hea tunde.

Täna on palju räägitud praktilistest ja pragmaatilistest teemadest kutseharidusvaldkonnas. Kutseharidus seostubki meil sellega, et kui inimene lõpetab kutsekooli, siis ta on meister, ta oskab midagi oma kätega teha, konkreetset valmistada, paika panna, ehitada. Aga kindlasti on kutseharidusvaldkonnas ülipalju ka selliseid teemasid, mille tulemust iga päev käega katsuda ei saa. Küll aga võib saada neid näiteks kõrvaga kuulda või silmaga näha.

Ma tulen teema juurde, mis on mulle südamelähedane ja mille kohta ma küsisin ka haridus- ja teadusminister Mailis Repsi käest. See puudutab muusikute ettevalmistust kutsekoolides ehk siis Elleri ja Otsa koolis. Otsa kooli ootab ees suurem muutus seoses sellega, kui pannakse kokku kolm kooli: balletikool, muusikakeskkool ja Otsa kool, nn kaunite kunstide koolid. Kuidas täpselt see õpe seal olema hakkab ja kas nad jäävad ikka jätkuvalt kutsekooli staatusesse, see selgub tõepoolest lähiajal. Elleri muusikakool Tartus aga jätkab loodetavasti samamoodi. On positiivne, et aktiivselt otsitakse integreeritud õppekavasid, et näiteks koos Jaan Poska gümnaasiumiga peetakse üldharidustunde, samal ajal kui Elleri kool annab kutsetunde.

Minister ei osanudki nagu õieti vastata, mis saab nendest Elleri kooli lõpetajatest, kes ju tegelikult õpetaja kutset ei saa. On väga kurb ja halb, et selle peale pole kaua aega mõeldud, sest reaalsus on see, et need inimesed lähevad siiski õpetajateks muusikakoolidesse, nad lähevad huviharidusse. Ka see teema oli meil kultuurikomisjonis seoses seaduseelnõu vastuvõtmisega hiljuti tõsiselt üleval. Ja üles ongi tõusnud küsimus, et ei tule järelkasvu. Probleem ei ole mitte ainult selles, et Elleri koolist ei saa seda konkreetset paberit, vaid selles, et inimesed ei tule sinna õppima. Aga kui inimesed ei tule õppima koorijuhtimist või näiteks

muusikapedagoogikat, siis ei ole ka koolides selliseid õpetajaid, kes suudaksid mudilastele muusika algteadmisi selgeks teha või panna armastama meie laulupidude traditsiooni, mis on saamas 150-aastaseks. Paar päeva tagasi olid kultuurikomisjonis ka koorijuhtide kutseliidu esindajad ja jällegi oli päevakorral see kutseteema. Kui praegu tuleb Elleri või Otsa kooli kursusele õppima üks õpilane, aastaid tagasi oli aga kursusel 10 ja 12 õpilast, siis see on probleem. Võib ju tunduda, et mis sellest ikka on, üks koorijuht ees või taga. Aga kui meil ei ole muusikakoolidesse tulijaid, siis ei ole ka muusika- ja teatriakadeemiasse minejaid. Minister ütles väga õigesti, et õpetajakutse, -hariduse või -kvalifikatsiooni peaks andma kõrgem õppeasutus. Ma olen sellega sada protsenti nõus. Aga tegelikult kõik ei tahagi minna kõrgkooli, kõik ei taha saada magistriks ja kõik ei taha teha doktoritööd. On vaja ka selliseid õpetajaid, kes tahavad minna Abja muusikakooli või Jõhvi muusikakooli või Kärdla muusikakooli. On muidugi suurepärase, et need õpetajad, kes seal praegu õpetavad, on enamasti kõrgharidusega. Aga väga paljud sooviksid minna ka peale muusikakooli lõpetamist kooli õpetajaks. Ehk siis minu üleskutse või teema, mille eest ma seisan, on see, et me teeksime ka muusikaõppeasutustes vastavaid muudatusi. Asi ei ole ainult koorijuhtides, pilliõppe puhul on sama teema, vajatakse ka trompetiõpetajat. Suurepärase õpetaja Aavo Ots, trompetiõpetaja, on andnud endast kõik, käinud mööda tervet vabariiki õpetamas, Võrust Viruni, aga nii ei jõuta enam teha, inimesed ei jõua teha, kui meid on nii vähe. Mis tähendab seda, et kõike keskastmes õpitut tuleks ka edasi anda ja õpetada oma oskusi. Väga head interpretatsioonid tulevad tõesti juba ka muusikakeskkooli või Otsa kooli või Elleri kooli lõpetajate hulgast. Miks me ei kasuta seda siis piisavalt ära?

Ma loodan väga, et sellise hüüumärgi või tähelepanu juhtimise peale tuleb tagasisidet ja me saame koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga neid asju lahendada. Laulupidu tuleb inimestele meelde ainult iga viie aasta tagant või siis, kui on häda, kui on nii suur häda, et laulupidu kasvab üle laulvaks revolutsiooniks, või kui on nii suur häda nagu kunagi, kõige alguses, kui see kasvas priiuse laulupeoks, et tähistada talupoegade vabanemist pärisorjusest. Tegelikult tuleb see meile meelde sellistel pöördelistel hetkedel. Ma arvan, et me peaksime mõtlema selle peale praegu rahutingimustes natukene pikemalt ette, et meil ei oleks mingil hetkel vaja ideoloogiliselt võidelda tegelastega, kes lihtsalt astuvad välja ja küsivad, kas järsku ei võiks minna tagasi selle juurde, et partei ja valitsus määravad, missugust laulu ühel või teisel laulupeol laulda, nagu see oli vahepealsed 50 aastat. Ma näen, et siin on tärkamas taas selliseid idusid, et kellelgi on õigus hakata asju poliitiliselt suunama. Seepärast on vaja palju häid koorijuhte, kes hoiavad meie laulupeoliikumist ja -traditsiooni, ja me peame andma neile võimaluse saada kutse ka kutseõppeasutustes. Suur tänu!

Esimees Eiki Nestor

Soovin koorijuhtidele edu ja kordaminekuid! Istung on lõppenud.

Istungi lõpp kell 13.28.